



قه‌رزوه‌رگێڕانی رێزمانی له‌ زمانی نوسینی هه‌وائی مایه‌په‌ره کوردیه‌کاندا

شیروان حسین حمدا^۱ - دادیار ئازاد مه‌عروف^۲

dadyar85@gmail.com – sherwan983@uor.edu.krd

^۱به‌شی زمانی کوردی، کۆلیژی په‌روه‌رده، زانکۆی راپه‌رین، رانیه، هه‌ریمی کوردستان، عێراق.

^۲به‌شی زمانی کوردی، فاکه‌لتیی ئاداب، زانکۆی سو‌وران، سو‌وران، هه‌ریمی کوردستان، عێراق.

پوخته:

ئهم توێژینه‌وه‌یه، له‌ سیمایه‌کی مه‌ترسیداری دیارده‌ی تیکه‌لیی زمانی (Language Contact) کۆلیوه‌ته‌وه، که "قه‌رزوه‌رگێڕانی رێزمانی"یه. له‌ قه‌رزوه‌رگێڕانی رێزمانیدا، زمانی قه‌رزوه‌رگر (ئامانج)، پیکهاته‌یه‌کی زمانی (مۆرفۆلۆژی یان سینتاکسی) له‌ زمانی سه‌رچاوه، ده‌قوده‌ق به‌ هه‌مان پیزبون و تایبه‌تمه‌ندیی رێزمانیی ئه‌و زمانه (سه‌رچاوه‌که)، وه‌رده‌گیریت. واته‌ تایبه‌تمه‌ندی و یاسای رێزمانیی زمانی قه‌رزده‌ر، ده‌ست له‌ تایبه‌تمه‌ندی و یاسای بنه‌په‌تی رێزمانی زمانی قه‌رزوه‌رگر وه‌رده‌دات، به‌مه‌ش رێزمانی بنه‌په‌تی ئه‌و زمانه، که کۆله‌که سه‌ره‌کییه‌که‌یه‌تی، توشی گۆڕانیکی ناسروشتییانه ده‌کات. توێژه‌رانی بواری دیارده‌ی تیکه‌لیی زمانی، قه‌رزوه‌رگێڕانی رێزمانی به‌ به‌ره‌نجامی دیارده‌ی دوزمانی (Bilingualism) داده‌نن؛ پێانویه به‌ی هه‌بونی دیارده‌ی دوزمانیی کۆمه‌لگا، قه‌رزوه‌رگێڕانی قالیی رێزمانی به‌ده‌گمه‌ن پوده‌دات؛ به‌لام ئه‌وه جیی تێرمانه، له‌ هه‌ریمی کوردستاندا دیارده‌ی (دوزمانی) نییه، کوردی زمانی سه‌ره‌کیی په‌روه‌رده و راگه‌یاندن و به‌پێوه‌بردنه، که‌چی گه‌لیک قالیی رێزمانیی بیانی (ناکوردی)، هاتونه‌ته‌ ناو زمانی کوردیه‌وه، به‌تایبه‌تیش زمانی نوسینی هه‌وال. ئهم دیارده‌یه‌ش به‌ رێژه و شیوه‌ی جیاواز له‌ هه‌مو کاتیگۆرییه‌کانی زمان و پرسته‌دا رویداوه.

قه‌رزوه‌رگێڕانی رێزمانی زیان به‌ زمان ده‌گه‌یی‌نیت؛ هه‌ندیک توێژه‌ر به‌ (پیسبونی زمانی) ناویانبردوه، هه‌ندیکیشیان به‌ هۆکاری به‌زین (پاسیفیون)ی زمانیان داناوه، ته‌نانه‌ت به‌ مردنی زمانیش لیک‌دراوه‌ته‌وه. بۆیه ئه‌گه‌ر پلانسازییه‌کی زمانی له‌ دژی ئه‌و دیارده‌ی زمانیه‌ی دانه‌نریت، ئه‌وا له‌وانه‌یه‌ تایبه‌تمه‌ندیی رێزمانی

و رهگهزی زمانیک بگۆریت؛ چونکه زمان بههوی ریزمانهوه پیرهو (سیستههه) بنه رهتیههکهی خوی دهپاریزیت.

وشه کیلهکان: تیکه لیلی زمانی، قهرزکردنی زمانی، قهرزهوهرگیرانی ریزمانی، پلانسازی زمانی، زمانی نویسن.

پیشهکی:

سیمایهکی دیاری تیکه لیلی زمانی، قهرزکردنی زمانی، لهوانهش قهرزهوهرگیرانی ریزمانی، که له ئاکامی دیاردهی دوزمانی کومه لگه، یان بههوی فیربونی زمانی دوهم و خویندن به زمانی دوهم، یان له رپی وهگیرانهوه پهیداده بیت. دیاردهی تیکه لیلی زمانی، بابه تیککی گرنگی ناو بواری پلانسازی زمانی، تووژینهوه لهم دیاردهیهش پیوستی به روانگهیهکی پلانسازیانه هیه، چونکه کاریگه ریههکهی بهسه ر جوهرهکانی پلانسازی زمانی وه دهکه ویت: (پلانسازی پیگه (Status): به کارهینانی زمان؛ پلانسازی کورپس (Corpus): نورمهکانی زمان؛ پلانسازی زمانوهرگرتن (Aquisition): وهرگرتنی زمانی دوهم؛ پلانسازی پرهستیژ (Prestige): بهرزکردنهوهی تیروانین و پایه ی زمان). پلانسازی ئهرکی حکومهت و دامه زراوه فهرمییهکانه، به لام ئاستیکی دیکه ی پلانسازی هیه، که نابیت لی بیئاگا بین، ئه ویش ئاستی تاکه که سییه. له ئه زمونی گهلاندا، زور پلانسازی زمانی سه رکه وتو، به بیرۆکه و دهستپیشخه ری تاکه که سی بو؛ له چوارچیهی ئه و لایه نانه دا، زمانناسانیش به شیکن له دارشتن و به رپوه بردنی پلانسازی زمانی. لیکۆله ر که لیکۆلینه وه دهکات، وه سفی ئه و یاسایانه دهکات که زمان به رپوه دهه بن؛ خوی له هه لسه نگاندنی پیشوه خته و تیروانینی که سی به دورده گریت؛ به لام ئه و قالبه ریزمانیانه ی له رپی قهرزهوهرگیرانه وه دههینه ناو زمانه وه، به شیک نین له و یاسا زمانییه بنه رته یانه ی که زمانیکی دیارکراو به رپوه دهه بن، بویه ئهرکی زماناسه، له و دیاردهیهش بکۆلته وه و ئه و قالبه ریزمانییه هاوردانه دیاربکات. ده بیت وه سفی ئه و گۆرانه ناسروشتیانه بکات، که له رپی تیکه لیلی زمانی و بالاده ستی پرهستیژی زمانییه وه هه لده توقین، مه ترسییه که شیان له سه ر رهگه ز و تاییه تمه ندی ریزمانی زماندا بخاته پو. له م روانگه یه وه:

پرسیاری تووژینه وه که ئه وه یه: "قهرزهوهرگیرانه ریزمانییهکانی زمانی نویسنی هه واله کان چین و چۆن؟"

ئامانجی تووژینه وه که:

- 1- قهرزهوهرگیرانی ریزمانی بناسینیت و مه ترسییه که ی له سه ر زمان ده ربخات.
 - 2- قهرزهوهرگیرانه کان به پی کاتیگورییه کان پۆلینبکات؛ شیوه ی رودانیان رونه کاته وه و ناویان لی بنیت.
 - 3- قالبه ریزمانییه قهرزکراوه کان شیبکاته وه و قالبی دروستی زمانی کوردییان بخاته پو.
- به شهکانی تووژینه وه:**

له به شی یه که مدا: دیاردهی تیکه لیلی زمان و کاریگه ریههکانی باسکراون. پاشان له پوی تیورییه وه قهرزی

زمانی و جوهرهکانی ناسینراون، ههروهه باسی قهرزهوه رگیزان و جوهرهکانی کراوه، دواتریش چه مک و زاراوهی قهرزهوه رگیزانی ریزمانی و سه رچاوه و مهترسییهکانی باسکراو، ههروهه باریکی ئاورتهی دیاردهکەش له زمانی کوردیدا، له پوانگهی پلانسانی زمانییهوه لیکدراوهتهوه.

له بهشی دوهمدا: به پیتی کاتیگوری (ناو، هاوهلناو، هاوهلکار، ئامراز، کار) و رسته، قالبی چهند قهرزهوه رگیزانیکی ریزمانی له زمانی نوسینی ههوالی مالپه ره کوردییهکاندا خراونهتهرو، به پیتی پیوستیش، باری لاسهنگی قالبهکان تاوتوکراون، نمونهیان له ههوالی مالپه رهکان بو هینراونهتهوه، دواتریش قالبی دروستی زمانی کوردییان بو دانراوه.

ریبازی توێژینهوه: ریبازی "وهسفی - شیکاری"یه.

بهشی یهکه: په یوهندی نیوان تیکه لیلی زمانی و قهرزکردنی زمانی.

1-1: تیکه لیلی زمانی (Language Contact):

ئهم بواره بایهخ به پرسهکانی مایکروسۆشیۆلینگویستیک (microsociolinguistic) دهدات، لهوانه: (زمانپاراستن) (language maintenance) و زمانگۆرین (language shift) و پرسی (وهگرتن و کۆدگۆرین و پيجین و کریۆل) (swann et al, 2004: 167) تیکه لیلی زمانی دۆخیکی ناو دیاردهی بهردهوامی جوگرافیایی (geographical continuity) یان نزیکبونهوهی کۆمه لایهتی نیوان زمانهکان یان زارهکانه، که تارادهیهک دیاردهی دوزمانی له ناو کۆمه لگادا دروستدهکات. پاشان زمانهکان له رپی ئالوگۆری قهرزهوشهکان (loan words)، یان گۆرینی دهربرین (pronunciation) هوه، کار له یهکدی دهکن. نمونهی ههره دیاری ئهو زمانه نوییانهی له ئهنجامی تیکه لیلی زمانییهوه دروستدهبن، زمانه پيجینهکان (Crystal, 1992: 216).

زمانهکان به پیتی ئهو په یوهندییهی له نیوانیاندا هیه، تارادهیهک تیکه لیلییهکی زمانیش دروستدهکن. (تۆمسۆن) (Thomson, 2001) گوتیهتی: به لگهیه کمان به دهستهوه نییه، که زمانیک هه بیته تهواو له زمانهکانی دیکه دابرابیت و په رهسه ندبیت (cited in: Sabir, 2016: 456). چه مکی تیکه لیلی زمانی، که بو پاقهی دیاردهی تیکه لیبونی زمانهکان به کارده هینریت، وا دهردهکه ویت که باریکی ئاسایی و بیزیان بیت، به لام کاتیک تیکه لیلی زمانی له رپگای زهوتکردن و داگیرکردنهوه په یاده بیت، ئهوا سه ره نجامه کهی بلاوبونهوهی زمانی زال و پاشه کشینی زمانی به زیوه. له توێژینهوه نوییهکانی ئیستادا، تیکه لیلی زمانی له چهند بوار و ئاستیکدا لیلی دهکۆلدريتوه، لهوانه له ناو قوتابخانهکان و [پراگه یاندن] (Johnson, 2013: 13).

تیکه لیلی زمانی سه ره ده کیشیت بو: زمانگۆرین (language shift) (زمانیک که پله و پایه (Prestige) ی لاوازه، دهگۆردریت به زمانیک که پرهستیژی به هینتره)؛ کۆدگۆرین (Codeswitching) (گۆرینی دو زمانه له ناو

يهك پرسته دا؛ ميكانيزمي كۆدگۆرپيني دهستيهوردان (كه تييدا دوزمانهكان، زمانيك له دۆخيكى تايبهت و زمانهكهى ديكه شيان له دۆخيكى ديكه دا بهكاردهيئن) (lbd:2001: 261 cited in: Sabir, 2016: 457). يان سهردهكيشيت بۆ: دروستكردنى زمان (وهك پيجين و كريول)، زمانه تيكه لاوه دوزمانيهكان، بلاوبونه وه و يهكگرتنى پيكهاتهى زمانى؛ تا دهكات به زمانمردن، كه دوا گروپى زمانيك زمانهكهيان دهگۆرپن (Sabir, 2016: 457). تيكه لى له نيوان زمانهكاندا، له چهند ريگايهكه وه جوراوجۆرى زمانى دروستدهكات، له وانه:

1-1-1: قهرزكردن (Borrowing):

ئهم ديارده زمانيه تيكه لى بونى خودى پيره وهكان دهگرته وه، چونكه دانه يهك له زمانيكه وه قهرزكراوه، تا ببيت به به شيك له زمانيكى ديكه. قهرزكردن، وهگررتنى وشه يهك يان هه نديك تايبهتمه ندى زمانيه، له زمانيك يان زاريكه وه بۆ ناو زمانيكى ديكه (Crystal, 1992: 216). وهگررتنى كه رهستهى ريزمانى له زمانيكى ديكه، زيانيكى زۆر له زمانى دايك دهكات، كار له پهگه زى زمانهكه دهكات و نه وهكانى دواترى زمانهكه وهكو به شيكى پيكهاتهى زمانهكه بهكاردهيئن، به بى ئه وهى بزنان كه كامه ياساى پهسه نى زمانهكه يه و كامه شيان ياساى قهرزكراوه، له وانه يه ههر زمانناسان دركى پى بكن (عبدالرحمان، سهعيد، 2019: 116).

2-1-1: پيجين (Pidgin) و كريول (Creole):

كاتيك زمانهكان تيكه لى دهبن، ئه وا ده شيك زمانى پيجين و كريول دروستبييت. (پيجين) په پيره ويكى زمانى ساكاره، بۆ په يوه ندى نيوان خه لى كه بهكاردهيئريت، كه زمانيكى هاوبه شيان نيه. ئهم زمانهش زمانى زگماكى كه شيان نيه، به لكو تيكه لى زمانى ديكه يه به وشه و ريزمانى زاريكى ناوچه يى. ههر كاتيك پيجين بو به زمانى زگماكى نه وه يهك، ئه وا ده بيت به (كريول)؛ ئه مهش ئه وا كاته پودهكات كه دايك و باوكى ئه وا مندا لانهى به پيجين قسه يان كردوه، ئه وا شيوه زمانه (پيجين)، به زمانى يه كه م بۆ مندا لى كانيان بگوازنه وه (Llamas, Stockwell 2020: 153).

3-1-1: كۆدگۆرپين (Codeswitching) و كۆدتيكه لى كردن (Codemixing):

كۆدگۆرپين پوكاريكى زۆر داهينه رانهى ئاخاوتنى دوزمانيه (Bilingual)، برىتييه له جيگۆرپينى (وشهكان، گرييهكان، پرستهكان) له نيوان دو پيره وى ريزمانى يان زمانى جياوازدا؛ كۆدتيكه لى كردن پروسه ي تىخستنى يه كه زمانيه جياوازهكانه، وهكو (گيرهكهكان (مۆرفيمه بهندهكان) و وشهكان (مۆرفيمه سهربهخويهكان))، له زمانى جياوازه وه بۆ ناو پيكهاتهى زمانيكى ديكه. زۆر به سادهى: كۆدگۆرپين ته نيا پروسه ي جيگۆرپينى كۆده له نيوان دو زماندا؛ كۆدتيكه لى كردن پروسه ي كۆكردنه وهى سيما ريزمانيهكانه له نيوان دو زمان يان زيادتر، له ناو قالبى يهك پيكهاته دا (Amenorvi, 2019: 2,3).

4-1-1: دهستيهوردان (Interference):

گواستنه وهى توخمهكانه له زمانيكه وه بۆ زمانيكى ديكه، له ئاسته جياوازهكانى وهك: (فونۆلۆژى، ريزمان،

فهرهنگ، دروستنوسين). له دهستتيوهردانی (فونولوژی)دا، توخمهکانی وهکو (هیز، سهروا، ئاوازه، دهنگهکانی ئاخوتن)، له زمانی یهکهمهوه کاریگهیری دهخهنه سهر هبی زمانی دوهم؛ ئهگهر زمانی یهکهم لهروی (ریزبهندی وشه، بهکارهیتانی جیناوهکان، دیارخههکان، کات و پیزه) کاریگهیری خسته سهر زمانی دوهم، ئهوا دهستتيوهردانی ریزمانیه؛ دهستتيوهردانی ئاستی فهرهنگیش، وهرگرتهی (وشه)یه له زمانیکهوه بۆ ناو زمانیکی دیکه (Amenorvi, 2019: 2,3).

2-1: قهرزکردنی زمانی (Linguistic Borrowing):

له میژه زمانناسان درکیان به دهرههنگهکانی دیاردهی تیکهلی زمانی کردوه؛ ههر له سهردهمی یونانی کوندا وهسفی ئهم دیاردهیه کراوه (Jarvis & Pavlenko 2008, Cited in: sakel, 2010). ههر له سهرهتاوه، که زمانناسی بو به زانستیکی سهربهخۆ، وهسفی دیاردهی قهرزکردنی زمانیش کراوه. ههرزو (بلومفیلد) دو جووری قهرزکردنی دیارکردن، ئهوانیش قهرزکردنی زاری (Dialect borrowing)، که قهرزکردنی کههستهیهکی زمانییه له زاریکی ههمان زماندا؛ دوه میشیان قهرزکردنی کهلتوری (Cultural borrowing) بو، که قهرزکردنی راستهوخۆی کههستهیهکه له زمانیکی دیکه (Bloomfield, 1933: 444). یهکهم پۆلینی فهرمی، که پلهی گوهرانی یهکه فهرهنگیهکانی زمانی سهراچاوه (قهرزدهر) و جیاوازی نیوان (قهرزهوشه) و (قهرزهوهرگیران)ی تیدا خراوتهپو، ویرنه ر بیئتس (Werner Betz) کردویهتی؛ دواتریش زماناسه وهسفیهکانی وهک هاوگن (1950) و واینریش (1953)، بۆ یهکهههجار پیزهوبهاندانه له دیاردهی تیکهلی زمانیان کۆلیهوه، لهوانهش تیکهلی و قهرزکردنی ریزمانی؛ ههروهه جوهرهکانی قهرزکردنیان دیارکردون و ناویشیان ناون (sakel, 2010)، (Capuz, 1997: 82).

قهرزکردن دیاردهیهکی زمانییه، کاتیک پودهات که وشه، یان پیکاتهیهکی ریزمانی راستهوخۆ بهههمان فۆرمه فونولوژییهکهیهوه، یان به کهمیک گونجاندنهوه، له زمانیکهوه بچیته ناو زمانیکی دیکه؛ یان دهکریت پیقازوی قهرزکردنی وشه یان پیکهاتهی ریزمانی زمانیکی دیکه له ریگی وهرگیرانهوه بیئت (Swaan et al, 2004: 30). بهپینی پیناسهکه بیئت، ئهوا قهرزکردنی زمانی، ههم ریگیهکی وشهسازییه، ههم رهگهزیکی دیاری ناو دیاردهی (تیکهلی زمانی)شه. به بروای (Aikhenvald)، ئهگهر تیکهلی له نیوان دو زمان یان زیادتردا پوبدات و بهکارهینه رانی زمانیکیش هه ندیک زانیاریان له باره ی زمانه که ی دیکه وه هه بیئت، ئهوا تایبه تمه ندیی زمانی لئ قهرزده که ن، لهوانهش: تایبه تمه ندیی فۆنه تیکی، شیوازی گوکردن، فۆنیمه کان، پیکهاته کان، کاتیگوری ریزمانی، واتا فهرهنگی و ریزمانیه کان، ههروهه دهشیت فۆرمی فهرهنگی و ریزمانیش قهرزبکرین. پیزه ی ئهم دیاردهیهش به چه ند هوکاریکی کولتوری و کۆمه لایه تییه وه به ستر اوته وه، وهکو پله ی هوشیاریی زمانی (Language awareness) و ههستی په تیگه ری (Purism)، ههروهه ده که ویتته سهر

پیکهاتهی دو زمانه‌کەش (2: 2007). قەرزکردن دو جۆری بنه‌رته‌یی هه‌یه:

1-2-1: قەرزکردنی راسته‌وخۆ (Direct Borrowing):

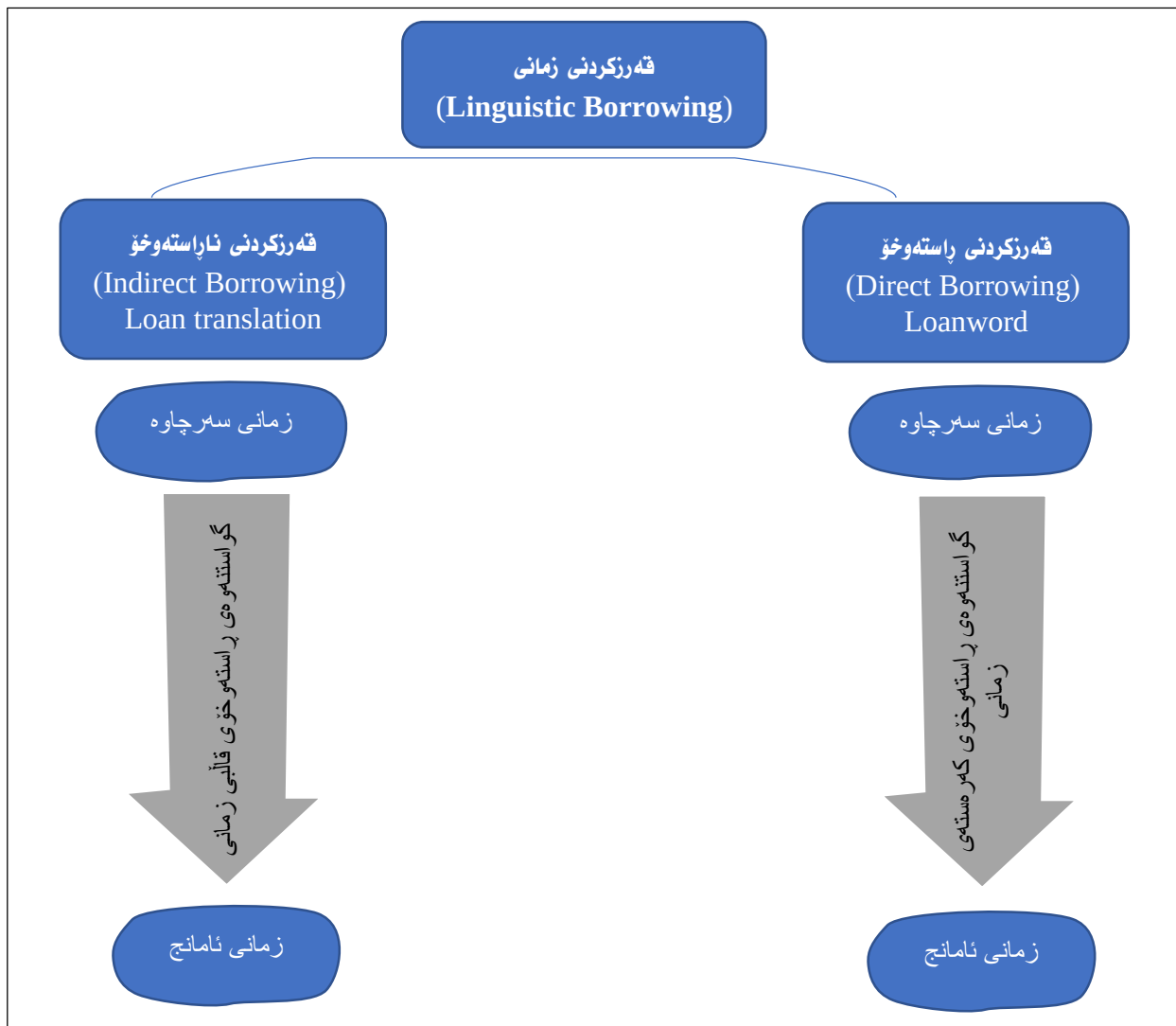
لێره‌دا وشه‌ یان ده‌سته‌واژه‌ی زمانیک، راسته‌وخۆ به‌هه‌مان شیوه‌ی زمانی قەرزده‌ر سه‌رچاوه (Source language) ده‌چیته‌ ناو زمانیکێ دیکه‌وه، ئه‌گه‌ر رۆبه‌ری به‌کاره‌یتانی وشه‌کەش له‌ زمانی قەرزوه‌رگر میوان (Host language) دا فراوان بو، ئه‌وا فۆنه‌تیکه‌که‌ی که‌میک ده‌گۆریت. زمانی ئینگلیزی وشه‌ی کوده‌تا (coup d'état) له‌ فه‌ره‌نسابی، وشه‌ی شوینیکراوه (alfresco) ی له‌ ئیتالیا یی وەرگرتون (Richards, Schmidt, 2010: 346). زمانی کوردیش وشه‌ی مۆبایل (Mobile) و میمۆری (Memory) ی له‌ ئینگلیزی وەرگرتون، زه‌کات (زکاة) و کتیب (کتاب) یشی له‌ عه‌ره‌بی. ئه‌م ریگایه‌ی قەرزکردن له‌ هه‌مو زمانیکدا پوده‌دات، فه‌ره‌نگی هه‌ر زمانیک وەرگیرین، پری ئه‌و وشانه‌یه، که‌ پیشیان ده‌گوتریت قەرزه‌وشه (Loanword) یان وەرگرتن. قەرزکردنی راسته‌وخۆ له‌ ئاستی ریزمانیشدا پوده‌دات؛ ده‌کریت که‌ره‌سته‌ی ریزمانیی زمانیک راسته‌وخۆ مۆرفۆ-فۆنۆلۆژیانه‌ بچیته‌ ناو زمانیکێ دیکه‌وه. (ساکیل) له‌ توێژینه‌وه‌که‌یدا ئه‌م جۆره‌ قەرزیه‌ به‌ (MAT)، که‌ کورتکراوه‌ی (Matter) ه‌ ناوبردوه. ئه‌م قەرزیه‌ له‌ مۆرفیمی سه‌ربه‌خۆ و مۆرفیمی به‌ندی (وشه‌داپیژ و وشه‌گۆر)دا پوده‌دات (sakel, 2010). به‌ نمونه‌: زمانی کوردی مۆرفیمی وشه‌گۆری (ها)ی (ساله‌ها، جۆره‌ها)ی له‌ فارسی، مۆرفیمی (ات، هوات)ی (باخت، سه‌وزه‌وات)ی له‌ عه‌ره‌بی؛ مۆرفیمی وشه‌داپیژی (چی)ی (پینه‌چی، ماستاوچی)شی له‌ زمانی تورکی، به‌هه‌مان فۆرمی فۆنۆلۆژیانه‌وه‌ قەرزکردون. (بروانه‌: عه‌بدولغه‌نی، 2019: 130). مۆرفیمی ته‌نۆین (ه‌ن)ی هاوه‌لکارسازی (پیشه‌یه‌ن، ده‌رونییه‌ن)یشی له‌ عه‌ره‌بییه‌وه‌ قەرزکردوه.

2-2-1: قەرزکردنی ناپاسته‌وخۆ (Indirect Borrowing)، یان قەرزوه‌رگیران - Loan translation- (calque):

قەرزکردنی ناپاسته‌وخۆ (قەرزوه‌رگیران)، وەرگیرانی ده‌قاوده‌ق، یان وەرگیرانی به‌شبه‌ه‌شی پیکهاته‌ی زمانیکێ دیکه‌یه؛ یان بریتیه‌ له‌ قەرزکردنی واتای وشه‌یه‌کی بیانی له‌بری هه‌مو واتاکانی دیکه‌ی؛ یان پۆنانی رسته‌یه‌ به‌هه‌مان قالبی زمانیکێ دیکه‌. به‌پێی ئه‌م پێناسه‌یه‌ش بیت، ئه‌وا قەرزوه‌رگیران سی جۆری هه‌یه: (وشه‌یی، واتایی، ریزمانی) (نیکوبخت، 2019: 106). به‌ برۆای (مه‌مه‌دپه‌زا باتنی)، ده‌شیت قەرزوه‌رگیران باوترین دیارده‌ی تیکه‌لی نیوان زمانه‌کان بیت (هوشنگ اعلم، (فرهاد قربان‌زاده)، 1399: 6). له‌م دو جۆره‌ قەرزکردنه‌دا، قەرزکردنی راسته‌وخۆ (قەرزه‌وشه‌) مه‌ترسییه‌کی ئه‌وتۆی له‌سه‌ر زماندا نییه، چونکه‌ به‌ زۆری له‌ ئاستی فه‌ره‌نگدا پوده‌دات؛ به‌لام قەرزکردنی ناپاسته‌وخۆ (قەرزوه‌رگیران)، به‌تایبه‌تیش جۆری سییه‌میان مه‌ترسیی بۆ سه‌ر زمان هه‌یه، چونکه‌ ریزمانی زمانه‌که‌ پیشیلده‌کات و سه‌ره‌نجام

دهشیشیوینیت، بۆیه ئیمه له م توژیینه وهیه دا، له جۆری دوه می قهرزکردن له زمانی کوردیدا، دهکۆلینه وه.

هیلکاریی ژماره (1): ڕیگایهکانی قهرزکردن و جیاوازییان.



3-1: جۆرهکانی قهرزهوهرگیران:

توژیینه وهیهکانی بواری تیکهلیی زمانی سی جۆره قهرزهوهرگیرانیان لهیهکدی جیاکردونه ته وه. (نیکوبخت، 1398: 106)

1-3-1: قهرزهوهرگیرانی وشهیی (Literal Loan-translation):

وهرگیرانی دهقاودهقی به شه پیکهینه رهکانی وشه و زاراوهیه که، بۆ سهرا زمانی قهرزهوهرگر (نیکوبخت، 1398:

(106). وهك:

brain washing	شوشتنه وهی میشتك
skyscraper	ئاسماندې، هه ورېر
girlfriend	كچه هاوړی/هاوړی كچ

قهرزه وهرگيراني وشه یی و واتای باوترین شیوهی قهرزکردنی وشه یی بیانیه، زمانی ئینگیزی و ئهلمانیایی و فارسی و عهره بی پری ئه و وشانهن، كه بهم ریگایه دروستکراون. رهنگه هوکاری بهربلاوی ئه م قهرزه وهرگيرانهش ئه وه بیته، كه ریگایه کانی ناوان له هه مو زمانیکدا كه م و له یه کدییه وه نزیکن؛ هه ربویه ئه گهر وشه قهرزکراوه کان به پیی ریزمانی زمانی وهرگر دارپژرابن و دهرئه نجامی وهرگيرانيکی میکانیکی نه بن، ئه و زۆربه یان جیده گرن (طباطبائی، 1387: 194). راستییه كه ی زۆربه ی وشه و زاراوه لیكدراوه کان له پیی ئه م قهرزه وهرگيرانه وه ده هیته ناو زمانه وه (Rasul, 2015: 109). دیوی ناپه سهندی ئه م جوړه قهرزکردنه ئه وه یه كه: هاوتای وشه كه له زمانه كه دا هه بیته، به لام قهرزه وهرگيراني بو بكریت. به نمونه: هاوتای وشه ی (point of view) ی له زمانی كوردیدا (پوانگه، دیدگا، تیروانین)ن، پیویست نییه به ریگای قهرزه وهرگيران بیه کین به (خالئ سه رنج). به برپای (له نگرودی) ئه مه زیاده پوهییه، یان وشه ی نامۆ له زماندا دروستده کات، یان وا ده کات وشه یه کی ره سه نی زمانه كه فهرامۆش بکریته. (لنگرودی، 1382: 368)

2-3-1: قهرزه وهرگيراني واتای (Semantic Loan-translation):

وشه ی زمانی قهرزدهر كه چهند واتایه کی هه یه، ته نیا به تاكه واتایه کی ده چته ناو زمانی قهرزه وهرگر و ئه وانی دیکه ی پشتگوێ ده خرین. به نمونه: وشه ی (great) به واتای "گه وره"، "زۆر"، "باش" دیت، به لام له زمانی كوردیدا واتای یه كه م (گه وره)، شوینی واتای "زۆر و باش"یشی گرتوه ته وه، خه ریکه ئه م دو واتایه ی ده سپرته وه. وهك:

گۆرانکاریه کان کاریگه ریه کی گه وره [زۆر]یان ده بیته.

ئه نجامیکی گه وره [باش]ی به ده سته نه ناوه.

وشه ی (Value) واتای "به ها/نرخ"، "گرنگی" ی هه یه، به لام له زمانی كوردیدا واتای یه كه م، واتای دوه می به لاوه ناوه. وهك:

هه لېژاردن هیه به هاییک/نرخیک [گرنگیه ک]ی نییه.

3-3-1: قهرزه وهرگيراني ریزمانی (Grammatical Loan-translation):

1-3-3-1: زاراوه و چه مکه که ی:

له م توژیته وه یه دا، زاراوه ی "قهرزه وهرگيران" به رامبه ر به زاراوه ی (loan translation) و (calque) ی ئینگیزی

دانراوه. زاراوهی (loan translation) قهرزهوهرگێرانی زاراوهی (lehnubersetzung) ئه‌لمانیاویه؛ زاراوهی (calque) ش به قهرزهوشه (Loanword) له زمانی فه‌ره‌نساییه‌وه چو‌ته ناو ئینگلیزییه‌وه؛ هه‌روه‌ها به‌رامبه‌ر به زاراوهی (گرده‌برداری/گرته‌برداری، ترجمه‌ قرصی، ترجمه‌ عاریه)ⁱ ی فارسی و (الترجمة الاقتراضية) عه‌ره‌بیش دانراوه. له زمانی کوردیدا زاراوه‌کانی (وه‌رگێرانی بیانی)ⁱⁱ وه‌رگێرانی قهرزیⁱⁱⁱ، له‌به‌ره‌ه‌لگرتنه‌وه^{iv} شی بو‌ به‌کاره‌ینراون، به‌لام ئیمه له‌م تو‌یژینه‌وه‌یه‌دا زاراوهی "قهرزه‌وه‌رگێران" مان په‌سه‌ندکردوه، چونکه پیمان وایه:

له‌روی دارشتن و ده‌رب‌په‌نه‌وه له زاراوهی یه‌که‌م و دوهم تو‌که‌مه‌تر و په‌وانت‌ره، له کاتی فراونکردنیشدا کورت‌تره، به نمونه‌ گریی (قهرزه‌وه‌رگێرانی ریزمانی)، له گریی (وه‌رگێرانی بیانی ریزمانی) و (وه‌رگێرانی قهرزی ریزمانی) ئاسانت‌ر و ئابوریت‌ره. پێشمان وایه زاراوهی (له‌به‌ره‌ه‌لگرتنه‌وه) له‌گه‌ل ئه‌م قهرزکردنه‌که‌دا ناگونجیت، چونکه بنه‌مای قهرزکردنه‌که وه‌رگێرانه، به‌لام (له‌به‌ره‌ه‌لگرتنه‌وه) واتای گواستنه‌وه‌ی فون‌لۆژی و گرافیمیانه‌ی که‌ره‌سته ده‌گه‌یینیت و زیادتر بو‌ قهرزکردنی راسته‌وخو (واته قهرزه‌وشه) ده‌گونجیت. له‌روی چه‌مکیشه‌وه، ئه‌وا "قهرزه‌وه‌رگێران" ئه‌و قهرزکردنه‌ زمانیه‌ ده‌گریته‌وه، که بنه‌مایه‌که‌ی وه‌رگێرانه، چونکه وشه به وشه، یان مۆرفیم به مۆرفیمی زمانیک بو‌ سه‌ر زمانیکی دیکه وه‌رده‌گێردیت (Aikhenvald, 2007: 2). یان ده‌توانین ب‌ڵین: ده‌ستتیه‌وردانیکی زمانیه (Interference)، که تیندا پیکهاته‌ی وشه‌یه‌ک یان رسته‌یه‌ک، به‌بی مۆرفیمه بنه‌په‌تییه‌کانی خو‌ی، ده‌گوازیته‌وه ناو زمانی دوهم (Thomason, 2001). دو روکاری سه‌ره‌کی له‌م پیناسانه‌دا هه‌ن:

یه‌که‌م: له زمانی یه‌که‌مه‌وه، (ناوه‌پۆک)ه سیمانتیکییه‌که بو‌ زمانی قهرزه‌وه‌رگر ده‌گوازیته‌وه، نه‌ک (فۆرم)ی فون‌لۆژی که‌ره‌سته‌که.

دوهم: دیارده‌که بریتییه له پێقاژوی (وه‌رگێران)، واته وشه یان مۆرفیمه‌کانی زمانی یه‌که‌م به وشه و مۆرفیمی زمانی قهرزه‌وه‌رگر ده‌گۆر‌د‌رینه‌وه (cited in: merilainen et al., 2016: 106).

(ساکیل) له تو‌یژینه‌وه‌که‌یدا، به قهرزکردنی (Pattern) ناوی‌بر‌د‌وه، که دوباره‌کردنه‌وه‌ی قالبی زمانیکه له‌ناو زمانیکی دیکه‌دا، تیندا ته‌نیا پیکهاته یان قالبه‌که له زمانی قهرزده‌ر قهرزده‌کریت، وشه‌کان هیی زمانی قهرزه‌وه‌رگر (sakel, 2010).

1-3-3-2: سه‌رچاوه و مه‌ترسی قهرزه‌وه‌رگێرانی ریزمانی:

ئهم دیارده‌یه کاتیک روده‌دات، که پیکهاته‌ی زمانی ئامانج (Target)، به‌پیی پیکهاته‌ی زمانی سه‌رچاوه (Source) داب‌ر‌پ‌ژ‌ریته‌وه، وشه پیکه‌ینه‌ره‌کانی پیکهاته‌که‌ش ده‌قاوده‌ق وه‌ر‌ب‌گ‌ر‌د‌رین (Rasul, 2015: 110)؛ به‌ بر‌وای (Heine and Kuteva)، سه‌رچاوه‌ی سه‌ره‌کی قهرزکردنی قالبه‌ زمانیه‌کان، هه‌زی به‌کاره‌ینه‌ری زمانه

(ئهوانه‌ی زمانی دوهم ده‌زانن)، ده‌یه‌وێت ئه‌و شته‌ی زمانه‌که‌ی دیکه ده‌ریده‌برێت و ئه‌ویش له‌ زمانه‌که‌ی خۆیدا سازیبکاته‌وه، واته‌ نیشانی بدات که ده‌توانیت کاتیگورییه‌کان به‌ئاسانی بۆ سه‌ر زمانه‌که‌ی وه‌رگیڕیت (Aikhenvald, 2007: 45). ئه‌گه‌ر وه‌رگیڕ له‌ توانایه‌کانی زمانه‌که‌ی شاره‌زانه‌بو، فه‌ره‌هنگی وشه‌ و زاراوه‌شی هه‌ژار بو، ئه‌وا په‌ناده‌باته‌به‌ر وه‌رگیڕانی وشه‌یی پرسته‌کان، سه‌ره‌نجام شیوه‌ و تایبه‌تمه‌ندی پێزمانی زمانه‌که‌ی خۆی ده‌گۆرێت، ئه‌مه‌ش زیان له‌ بنیاتی زمانه‌که‌ ده‌دات، که پێزمانه (ابوالفضل طریقه‌دار، 1396: 88). هه‌ر گۆرانیکی له‌ ئاستی پێزماندا رۆب‌دات، کۆله‌که‌ی زمانه‌که‌ ده‌هه‌ژێت؛ چونکه‌ تیکه‌لی زمانی له‌ ئاستی پێزماندا (به‌تایبه‌تیش پرسته‌سازی)، گۆرانیکی ناسروشتییانه‌ی زمانه‌ و مه‌ترسیداره‌ و ره‌نگه‌ بییت به‌ هو‌ی دۆراندنی سیمای پێزمانی زمانه‌که‌ و له‌ ئاست زمانی دوه‌مدا پاسیقی بکات؛ "ئه‌گه‌ر زمانیکی به‌زیو، به‌ کاریگه‌ریی زمانیکی زāl، ئاستی پرسته‌سازیی بگۆرێ و له‌ژێر ئه‌و کاریگه‌ریه‌دا بمینیتته‌وه، ئه‌وا زۆری پێ ناچێ، ئه‌و زمانه‌ به‌زیوه‌ به‌ره‌و نه‌مان ده‌چێ" (ره‌سول، 2005، 368).

به‌ برۆای (وافی، 2007: 248)یش، تیکه‌لی و ده‌ستتێوه‌ردانی زمانی نیوان (زمانی زāl و زمانی به‌زیو) پرۆسه‌یه‌کی پله‌به‌ندانه‌یه: سه‌ره‌تا زمانی زāl وشه‌ی خۆی ده‌خاته‌ ناو زمانی به‌زیو، به‌لام زمانی به‌زیو پێزمانی خۆی ده‌پاریزێت و به‌پێی یاسا پێزمانی و وشه‌ناسیه‌کانی خۆی مامه‌له‌ له‌گه‌ڵ ئه‌و وشانه‌ ده‌کات، بگه‌ر ده‌ربڕینی وشه‌ قه‌رزکراوه‌کان ده‌خاته‌ ژێر کاریگه‌ریی فۆنه‌تیکی زمانه‌که‌ی خۆیه‌وه. دواتر زمانی زāl ده‌نگه‌کان و شیوه‌ی گوکردنی وشه‌کانی ده‌خاته‌ ناو زمانی به‌زیو و جێ به‌ هیی زمانه‌که‌ خۆی له‌ق ده‌که‌ن؛ هه‌رچه‌نده‌ زمانی به‌زیو به‌ره‌هه‌ستی ده‌کات، به‌پێی یاسا پێزمانیه‌کان و ریکخستنی (وشه‌سازی و پرسته‌سازی)ی خۆی وشه‌کان گه‌ردانده‌کات و پرسته‌کان دروستده‌کات، به‌لام به‌ره‌هه‌ستییه‌که‌ تاسه‌ر نابێت و له‌ دوا پله‌دا، پێزمانی زمانی زāl خۆی ده‌سه‌پینیت. (ره‌حیمی، 1388: 28)یش ئاماژه‌ی به‌وه‌ کردوه: ئه‌گه‌ر سه‌دان وشه‌ی زمانانی دیکه به‌ قه‌رزه‌وشه‌ به‌یترینه‌ ناو زمانه‌وه، ئه‌وا زیانیان به‌ قه‌د قه‌رزکردنی تاکه‌ فۆنیمیک یان یاسایه‌کی پێزمانی نییه؛ چونکه‌ قالبی پێزمانی که قه‌رزده‌کریت، له‌گه‌ڵ چه‌ندین که‌ره‌سته‌ی زمانه‌که‌ تیکه‌له‌بییت، به‌مه‌ش مه‌ترسی له‌سه‌ر ره‌گه‌ز و تایبه‌تمه‌ندی زمانه‌که‌ دروستده‌کات و زمانه‌که‌ توشی گۆرانیکی پیشینه‌کراو ده‌بییت.

هه‌ریه‌که‌ له‌ (Heine & Kuteva: 2005) له‌ شیکردنه‌وه‌یه‌کی به‌ر فراوانی دیارده‌ی تیکه‌لی زمانیدا، گه‌یشته‌نه‌ته‌ ئه‌وه‌ ئه‌نجامه‌ی که: تیکه‌لی زمانی له‌ ئاستی پێزماندا، په‌یره‌وی قالبه‌کانی به‌پێزمانی بون ده‌کات، که هاویشیوه‌ی گۆرانه‌ ناوه‌کییه‌کانی زمانه (cited in: sakel, 2010). هه‌روه‌ها (Gumperz & Wilson: 1971) له‌ تووژینه‌وه‌ به‌ر فراوانه‌که‌یان له‌باره‌ی تیکه‌لی زمانیدا، درکیان به‌ مه‌ترسییه‌کی دیکه‌ی قه‌رزه‌وه‌رگیڕانی پێزمانی کردوه، گوتویه‌ ئه‌و دیارده‌یه‌ ده‌توانیت پیکهاته‌ پێزمانیه‌کان تارا‌ده‌یه‌کی زۆر توشی هاو‌پیکهاته‌یی

(Isomorphic) بکات، هاوپیکهاته‌ییش پیفازۆی هاوتابونی پیکهاته ریزمانیه‌کان و واتاکانیانه، به‌بی ئه‌وه‌ی فۆرمی زۆر له‌یه‌کدی قهرزبکه‌ن (Aikhenvald, 2007: 45). ئه‌نجامی ئه‌و لیکۆلینه‌وه‌ی (Heine & Kuteva) و (Gumperz & Wilson)، ئاماژه‌یه به زیانی ئه‌و دیارده‌یه بۆ تایبه‌تمه‌ندی ریزمانی و په‌گه‌زی زمانی قهرزوه‌رگر. بۆیه زامانسانانی بواری تووژینه‌وه‌ی تیکه‌لی زمانی، دیارده‌که‌یان به دۆخی ژه‌هراویبونی زمانی داناوه. ژه‌هراویبونیش زاراوه‌یه‌که له زاماناسیی کاره‌کیدا به‌و "یاسا و ریسا خواراو، یان وه‌رگیراوانه ده‌وتریت، که ده‌چنه ناو زمانیکی تره‌وه و به‌پیی تیه‌په‌ربونی کات تیکه‌ل به زمانه وه‌رگیراوه‌که ده‌بن و کار له یاسا و ریساکانی ده‌که‌ن و دواچار به‌ره‌و مردن و له‌ناوچونی ده‌بن" (محهمه‌د مه‌جید: 2015، وه‌رگیراوه له: عه‌بدولغه‌نی، 2019: 40).

3-3-3-1: روانگه‌یه‌کی پلانسانیه‌یه له‌باره‌ی قهرزوه‌رگیرانی ریزمانی له زمانی کوردیدا:

له‌و سه‌رچاوانه‌ی باسی قهرزوه‌رگیرانیان کردوه، به رینگیه‌کی چالاک و به‌ره‌مداری وشه‌سازییان داناوه، به‌لام ئه‌و سیما زمانیه به‌خشکه‌یی چوه‌ته ناو ئاستی ریزمانیش. له تووژینه‌وه‌کانی بواری تیکه‌لی زمانیدا، قهرزوه‌رگیرانی ریزمانی به ئاکامی دیارده‌ی دوزمانی داناوه. له‌مباریه‌وه (ساکیل) گوتویه‌تی: به‌بی هه‌بونی دیارده‌ی دوزمانی، قهرزوه‌رگیرانی قالبی ریزمانی به‌ده‌گمه‌ن پوده‌دات (Sakel, 2007). هه‌رچه‌نده له هه‌ریمی کوردستاندا دیارده‌ی دوزمانی کۆمه‌لایه‌تی نییه، په‌روه‌رده و راگه‌یاندن و به‌په‌وه‌بردنیش به زمانی کوردین، به‌لام ریزه‌ی قهرزوه‌رگیرانی ریزمانی له زمانی نویسنی راگه‌یاندنه‌کاندا زۆره؛ که‌واته قهرزوه‌رگیرانی ریزمانی له زمانی کوردیدا، جگه له مه‌ترسییه‌که‌ی، باریکی ئاورته و پیچه‌وانه‌ی سه‌لماندنه زاماناسیه‌کانیشه. ده‌توانین گریمانه‌ی ئه‌وه بکه‌ین، که سه‌رچاوه‌ی سه‌ره‌کی قهرزوه‌رگیرانی ریزمانی له زمانی نویسنی هه‌والی مالپه‌ره کوردیه‌کاندا بریتیه‌ت له:

1- ده‌ستتیه‌وردانی زمانی له ریی هه‌ناردی زمانیه‌وه، به ریزه‌وی (خویندن، بازرگانی، راگه‌یاندن)، یان له رینگه‌ی تاک و کۆمه‌له‌وه بیت.

2- پیزه‌وی دوزمانی وه‌رگیره‌کان، که ژیری زمانی (Language Intuition) یان به‌هوی کاریگه‌ری زمانی دوه‌مه‌وه ئالۆزکاوه؛ ئه‌وان له ریی وه‌رگیرانه‌وه قالبی ریزمانی زمانیکی دیکه ده‌گوازنه‌وه ناو زمانی یه‌که‌میان‌وه، به ریزه‌وی راگه‌یاندنیش بلاویاندنه‌که‌نه‌وه و ده‌یانچه‌سپین.

که‌واته تیکه‌لی زمانی له‌نێوان زمانی کوردی و زمانانی دیکه‌دا، له جۆری تیکه‌لی ناراسته‌وخۆ (indirect contact) یه، که له ریی ئه‌ده‌ب و ته‌کنه‌لۆزیای نوی راگه‌یاندن و [وه‌رگیران] وه‌روستده‌یه‌ت (Thomason, cited in: Sabir, 2016: 457)؛ به‌ره‌نجامی دوزمانی کۆمه‌لگا نییه.

ریزه‌ی زۆری قهرزوه‌رگیرانی قالبی ریزمانی له هه‌والی مالپه‌ره کوردیه‌کاندا (که له به‌شی دوه‌دا به‌چری لێ دواوین)، ده‌بیت بمانخاته سه‌ر که‌له‌یه‌ی پلانسانیه‌کی زمانیه‌وه، تا پوه‌په‌وی ئه‌و دیارده مه‌ترسیداره ببینه‌وه و پیزه‌وی به‌رگری زمانه‌که‌مانی پی به‌هیزبکه‌ین. ده‌بیت کیشه‌کانی ئاستی ریزمان، له تووژینه‌وه

زانستىيه كاندا ئاوپى جديتريان لى بدريته وه، ئهو بايه خه زورهى به كيشه كه م و ساده كانى پينوس و پيگهري دهريته، پيوسته بو ئاستى پيزمان (وشه سازى و پرسته سازى) تهرخانبريته. (ئهمير حه سه نپور) زو دركى به مەترسياه كانى قهرزكردى پيزمانى كردوه و له مبارهيه وه هوشداربيداوه كه: "كارتىكردى زمانه به دهسته لاتەكان (فارسى و عهره بى و توركى) له كوردى، تهنيا له تاقه وشه دا نيه و له رادهى پيزماندا يه كجار به رچاوه، به لام پيگهريه سهره پويه كان كه متر پي دهزانن. بو ويته، له ئيران پيگهريه كى زمانى فارسى وهك "به يته كانى فولكلورى" (بيت هاى فولكلورى) زور باوبوه" (حه سه نپور، 2015: 147). ئيمه به پي ئهرك و ئامانجه كانى بوارى (پلانسايزى زمانى)، چهند ريگه چارهيه كى كاره كيانه بو خولادان له قهرزه وه رگيرانى پيزمانى ده خه ينه رو:

- 1- به رزكردنه وهى ئاستى هوشيارى زمانى پيامنير و هه والئوسان.
 - 2- پشتبه ستن به ژيرى زمانى و دوركه وتنه وه له تارمايى زمانى دوهم.
 - 3- پيزمانى زمانى كوردى له قوتابخانه كاندا به م ئامانجه به ستريته وه.
 - 4- بايه خدان به تويزينه وهى پيزمانى، نه سه له مينه وه له روانگى به رايبده رانه، كه بو ئه م ئامانجه به سوده.
 - 5- دانانى (پيداچوه وه) ي پسپور له ده زگايه كانى راگه ياندندا.
 - 6- دانانى ده زگايه كى ئه كاديمى تايبه ت به وه رگيران.
- له پال ئه م ههنگاوه كاره كيانه دا، به هيزكردى پره ستيژى زمانى كورديش، ريگه چارهيه كى گرنگه. له مبارهيه وه (سورخى، 2017) پي وايه كه: له ناو دياردهى تيگه لى زمانيدا، ئامرازى كى هه ره گرنگى مانه وه و په ره سه ندنى زمان، تيروانىنى ئه ريبنى به كارهيته رانى زمانه بو زمانه كيان، چونكه په يوه ندنى نيوان تيروانىنى زمانى (Language Attitude) و به كارهيته رانى زمان (Language Usage) له كومه لگادا، دوسه ريه.

به شى دوهم: قهرزه وه رگيرانى پيزمانى له زمانى نوسينى هه والى مائپه ره كوردىيه كاندا:

زمان هه ميشه كاريگه رى راگه ياندنى به سه رموهيه، كاريگه ريه كه شى دوديه:

ديوى ئه ريته: زمان له ريگايه وه كه شه دهكات، فه رهنگى وشه كانى ده وله مه ندده بيت و زاراو هكان ده چه سپينيت (ئه يقه س، عه بدوللا، 2021: 153)؛ هه روه ها رولى له پيئاژوى كوددانانى زمانيدا ههيه، له وانه: (يه كده ستركردى فورم، كه مكردنه وهى جوراوجورى، به رزكردنه وهى ئاستى تيگه يشتن، په سه ندكردن و په راويزخستنى هه ندىك فورم)، واته ده توانيت خزمه تى بيروكهى زمانى ستاندارد بكات (Hynninen, 2016: 36) زور پورژنامه ي ئه مريكا و پورژنامه نوسه كانيان، خويان به پاريزه رى زمانى ستانداردى ئينگليزى داده نين، به بلاوكردنه وهى پي به رنامه (style manuals) كانيان، به ره به پرسى راستنوسى زمانه كيان ده دن (Albakry, 2007: 30).

دیوی نه رینی: هه ندیکجار هه له زمانیه کان و ده برینه ناراسته کان له هه مو ئاسته کانێ زماندا، له پێگای راگهیاندنه وه له ناو خه لکدا بلاوده بنه وه و ده چنه ناو زمانی نوسینه وه (ئه یقه س، عه بدوللا، 2021: 153). راگهیاندن ورده ورده جوړا جوړی زمانی کومه لگاش له ناوده بات (مدرسی، 1368، له: ذوالفقاری، 1386: 13). کاریگه ریه کی دیکه ی ناپه سه ندی راگهیاندن، که چه قی ئه م توێژینه وه یه، تیکدان و گوپینی پیکهاته ی ریزمانی زمانه، له پێ دیارده ی "قه رزه وه رگیژانی ریزمانی" یه وه. ئیمه له م توێژینه وه یه دا، بو ده رخستنی شیوه و سه رچاوه ی رودانی ئه م دیارده یه له زمانی کوردیدا، هه والی مالپه ره کوردیه کان به نمونه وه رده گرین و له ویدا ئه م پرسه زمانییه ساغده که یه وه.

1-2: بنه ما کاره کییه کانێ توێژینه وه که:

نمونه ی هه واله کان (9) مالپه پی کوردین، که به پێی ئاماری مالپه پی سیمیله رویب⁷، ئه و مالپه پانه له تشرینی یه که می (2022) دا، که ماوه ی وه رگرتنی داتای توێژینه وه که یه، له ناو (50) مالپه پی کوردیدا، زووترین سه ردانکه ریان هه بوه، که (6,644,433) که س بوه و پێژهی (83%) ی هه ر (50) مالپه ره که پیکده هینن. مالپه ره کانیش ئه مانه ن: (روداو، کوردستان 24، باسنیوز، ئین ئارپی، شارپریس، خه ندان، خه لک، سپی میدیا، ئاوینه). پینچ ژانه ری هه والمان لێ هه لبژاردون: (سیاسی، دارایی و ئابوری، کومه لایه تی، ته ندروستی و ژینگه یی، په ره ورده یی و ئه کادیمیایی)؛ بوئه وه ی داتای توێژینه وه که سنورداربه کین و تیکه لی کیشه کانێ وه رگیژانیش نه بین، ئه وا ته نیا (هه واله ناو خوییه کان) مان وه رگرتون. هه ریه که له و مالپه پ و هه والانه ش به پێی قه باره یان له کو رپسی توێژینه وه که دا، نمونه (Sample) یان لێ وه رگیراوه.

هه واله کان به پێی پێره ویکی دیارکراو، له (8) پوژی جیاوازی تشرینی یه که م وه رگیراون. سه رجه میان (1,205) هه واله، که به هاو کیشه ی کو کران (Cochran Formula)، نمونه ی پنیو یست، به پێگای مشتله یگرتنی ئامانجدار (Purposive sampling) هه له ینجراوه.

داتای توێژینه وه که له پوانگه ی پیدا چونه وه ی زمانیه وه شه نوکه وکراون (پیدا چونه وه ی زمانی، وه کو ئاستیکی پلان سازی زمانی تاکه که سی)؛ دواتر: (1) کیشه کانێ سه ر به دیارده ی قه رزه وه رگیژانی ریزمانیمان به پێی کاتیگورییه کان: (ناو، هاوه لئاو، هاوه لکار، ئامزان، کار) و پرسته جیا کردونه ته وه؛ (2) دوا ی ئه م هه نگاوه ش ناومان له کیشه کان ناو؛ (3) شیوه ی رودانمان پونکردونه ته وه؛ (4) نمونه مان له هه والی مالپه ره کان بو هیناونه ته وه؛ (5) له شوینی پیو یستیشدا قالبه ریزمانیه قه رزکراوه کانمان شیکردونه ته وه؛ (6) دوا جاریش له پوانگه ی ریزمانی کوردیه وه، قالبه قه رزکراوه کانمان دا پشتونه ته وه (راستکردونه ته وه).

خشتهی ژماره (1): وردهکاری کۆرپس و مشتتهی توێژینهوه.

ز.	ماڵپەر	رێژهی ههواڵ	سیاسی	دارایی و ئابوری	کۆمهڵایهتی	تهندروستی و ژینگهیی	پهروهردهیی و نهکادیی
1	ڕوداو	ژ. ههواڵ	179	86	35	28	19
		رێژهی له کۆرپس	%14.85	%48.04	%19.55	%15.64	10.61 %
		مشته	43	21	8	7	4
2	کوردستان 24	ژ. ههواڵ	112	66	25	5	8
		رێژهی له کۆرپس	%9.29	%58.93	%22.32	%4.46	%7.14
		مشته	27	16	6	1	2
3	باسنویز	ژ. ههواڵ	173	66	57	28	12
		رێژهی له کۆرپس	%14	%38.15	%32.95	%16.18	%6.94
		مشته	42	16	14	7	3
4	نیین ئارتی	ژ. ههواڵ	73	28	20	8	6
		رێژهی له کۆرپس	%6	%38.36	%27.40	%10.96	%8.22
		مشته	18	7	5	2	1
5	شارپریس	ژ. ههواڵ	113	77	18	9	2
		رێژهی له کۆرپس	%9.38	%68.14	%15.93	%7.96	%6.19
		مشته	27	18	4	2	1
6	خهندان	ژ. ههواڵ	130	62	35	12	9
		رێژهی له کۆرپس	%10.79	%47.69	%26.92	%9.23	%6.92
		مشته	32	15	9	3	2
7	خه ئک	ژ. ههواڵ	190	63	67	23	11
		رێژهی له کۆرپس	%15.77	%33.16	%35.26	%12.11	%5.79
		مشته	46	15	16	6	3
8	سپیی میدیا	ژ. ههواڵ	134	59	42	9	6
		رێژهی له کۆرپس	%11.12	%44.03	%31.34	%6.72	%13.43
		مشته	32	14	10	2	4
9	ئاوینته	ژ. ههواڵ	101	52	32	6	3
		رێژهی له کۆرپس	%8.38	%51.49	%31.68	%5.94	7.92%
		مشته	25	13	8	1	2
		ژمارهی ههواڵی کۆمهڵگای نمونهیی	1205	559	331	128	76
		رێژهکهیان له کۆرپس	%100	%46.39	%27.47	%10.62	%6.31
		مشتهی وهرگیراو	292	135	80	31	19

2-2: پۆلین و شیکردنهوی داتای توێژینهوهکه:

2-2-1: قهرزهوهرگیرانی ریزمانی له کاتیگۆری (ئاو)دا:

قهرزهوهرگیرانی ریزمانی له م کاتیگۆرییهدا چهند شیوهیهکی ههیه:

2-2-1-1: سه‌ره‌وپزبونی گری ئاوی:

کیشیه‌کی ریزمانی زمانی نویسی کوردی، سه‌ره‌وپزبونی که‌سته‌کانی گری ئاوی فراوانکراوه. زۆرجار گری ئاوی به‌پیی قالبی ریزمانی زمانیکی دیکه، به‌تایبه‌ت (ئینگیزی و عهره‌بی)، سه‌ره و دیارخه‌کانی ریزده‌کرین؛ ئەم باره‌ش زیاده‌تر له‌و گریانه‌ پوده‌دات، که وه‌رده‌گیردین. وه‌ک:

• ^{vi} کوردستان 24: پۆژی [...], په‌یمانگای قورته‌ بۆ ئاشتی - جنیف، کۆبونه‌وه‌یه‌کی [...] ریکده‌خات. [...] له‌م کۆبونه‌وه‌یه‌دا لیژنه‌ی نیوده‌وله‌تی خاچی سور و کۆمیسۆنی بالای نه‌ته‌وه‌یه‌که‌رتوه‌کان بۆ په‌نابه‌ران به‌شدارن.

• باسنیوز: نمره‌ی به‌ریان له‌ تاکی کردنه‌وه‌کانی کامبرجی نیوده‌وله‌تی به‌ده‌ست.

• ^{vii} له‌ نمونه‌ی یه‌که‌مدا، گری (په‌یمانگای قورته‌ بۆ ئاشتی) قه‌رزوه‌رگیرانی قالبی گری (Qurta Institute for Peace)؛ گری (کۆمیسۆنی بالای نه‌ته‌وه‌یه‌که‌رتوه‌کان بۆ په‌نابه‌ران) یش هی (United Nations High Commissioner for Refugees). له‌ نمونه‌ی دوه‌میشدا، گری (کامبرجی نیوده‌وله‌تی)، قه‌رزوه‌رگیرانی گری (کامبرجی الدولیه‌یه)؛ قالبی ئەم سی گرییه‌ له‌گه‌ل سه‌ره‌وپزبونی گری زمانی کوردیدا کۆک نییه. ^{viii} دروست: (په‌یمانگای ئاشتی قورته‌)، (کۆمیسۆنی بالای په‌نابه‌رانی نه‌ته‌وه‌یه‌که‌رتوه‌کان)، (نیوده‌وله‌تی کامبرج).

2-2-1-2: نه‌گواسته‌وه‌ی مۆفیمی کۆی ناسراوی (ه‌کان)، به‌چاویکه‌ری ریزمانی فارسی و ئینگیزی:

له‌ زمانی کوردیدا، که‌ ناویکی کۆ و ناسراو به‌ هاوه‌لناویکی چۆنیه‌تی پله‌ی چه‌سپاو دیارده‌خريت، ئەوا مۆفیمی کۆ و ناسراوی ده‌چیته‌ سه‌ر هاوه‌لناوه‌که: (ناو±ه + هاوه‌لناو+ه‌کان)؛ به‌لام زۆرجار له‌ نویسی هه‌واله‌کاندا ئەم قالبه‌ پیشیلده‌کریت، مۆفیمی کۆ و ناسراوی هه‌ر له‌سه‌ر ناوه‌که‌ ده‌میتته‌وه، ئەم قالبه‌ له‌ زمانی فارسی و ئینگیزی هه‌یه: (The Big Companies) و (شرکت‌های بزرگ)، له‌ یه‌کیک له‌م دو زمانه‌ش قه‌رزکراوه. وه‌ک:

• خه‌لک: به‌و پییه‌ی کۆمیانیاکانی گه‌وره‌ی زیر له‌ئه‌مریکان.

• پوداو: دامه‌زراوه‌کانی زانستی یان سه‌ریازی پالپشتی ئەو گه‌نجانیه‌ی بۆ به‌رده‌وامبون له‌ دروستکردنی درۆن لینه‌کردن.

• ئەوه‌ی ریکا له‌م سه‌ره‌وپزبونه‌ ده‌گریت، هۆکاریکی واتاییه، چونکه‌ هاوه‌لناوی چۆنیه‌تی، که‌ ده‌بیت به‌ دیارخه‌ری ناو، نیشانه‌ی [دیاریکراو] یی ده‌به‌خشیت، به‌هه‌مان شیوه‌ مۆفیمی ناسراوی /ه‌که‌/ش نیشانه‌ی [دیاریکراو] یی به‌ ناوه‌که‌ ده‌دات، به‌کاره‌ینانی هه‌ردوکیشیان پیکه‌وه‌ له‌روی واتاییه‌وه‌ نه‌گونجاوه (مه‌عروف، 2010: 63).

٧ دروست: (کۆمپانیا گه وره کانی زیڤ)، (دامه زراوه زانستی یان سه ربازییه کان).

2-2-3: زاراوه سازی به پیوانه ی زمانی ئینگلیزی:

هه ره له کۆنه وه ریگایه کی چالاکی وشه پۆنانی زمانی کوردی، وشه سازی بوه به ریگای سینتاکسی، واته به لیكسیمبونی که رهسته ی سینتاکسیی زمان. ئەم ریگایه بۆ وه رگرتنی زاراوه ی بیانی، گه لیک به که لکی زمانی کوردی هاتوه. سه دان زاراوه ی زانستی و ته ندروستی و ئەدهبی و ئابوری و کارگیڤی به م ریگایه پۆنراون، له وانه: (کوره ی ئەتۆمی، چری پیوانه یی، خرۆکه ی سور، کیشی عه رۆن، زانستی زمان). ئەم زاراوانه به گریی قایمکراو (واته: فۆرمی چه سپاوی مۆپفۆلۆژی) ناسراون، که به شیکیان به پیی کات ده بن به وشه ی گران و فۆرمی وشه ی لیکدراو وه رده گرن:

داری سیو (گریی کراوه) داره سیو (گریی قایمکراو) دارسیو (وشه ی گران) (سدیق، 2013: 136-139). ئەمپۆ له زمانی راگه یاندندا، به هۆی کاریگه ریی وه رگیڤان و ناشاره زایی له تواناکانی زمانی کوردی، له بری ئەوه ی به م ریگا به ره همداره زاراوه سازی بۆ زاراوه دو وشه ییه بیانییه کان بکریت، ئەوا قالبی زاراوه بیانییه که به هه مان پیکهاته ریزمانیه که یه وه وه رده گریڤدرییت. واته له بری ئەوه ی زاراوه که بکریت به (گریی قایمکراو)، ئەوا ده کریت (گریی کراوه)، چونکه تاییه ته ندیه ریزمانیه کانی زاراوه که ش وه رده گریڤن. وهک:

- ئاوینه: وه زاره تی سامانه سروشتیه کانی هه ریم ئاشکرایکرد...

- کوردستان 24: گفتوگۆیان له باره ی پته وکردنی په یوه ندیه بازرگانییه کان کرد.

• له م دو هه واله دا زاراوه ی (سامانه سروشتیه کان) و (په یوه ندیه بازرگانییه کان) قه رزه وه رگیڤانی (natural resources) و (Business relations). ی ئینگلیزین. وه رگیڤ له بری ریگای به لیكسیمکردنی گری: (ناو + ی + که رهسته ی دوه م)، قالبی گریی فراوانکراو: (ناو + ئامرازی (ه) + هاوه لئاو + مۆرفیمی (هکان)) ی په یره وکردوه، که ئەم ریگایه له زاراوه سازی کوردیدا نییه. ئەم کیشیه ش له بهر وه رگیڤانی مۆرفیمی ریزمانی (S) ی زاراوه کان دروستبوه، که پیویست به وه رگیڤانیان ناکات، چونکه وشه ی (سامان) و (په یوه ندی) ناوی گشتین و له روی واتایی و فۆرمه وه چه مکی کۆیان تیدایه، تاییه ته ندیه قه رزکردنیش ئەوه یه که ره چاوی ریزمانی زمانی قه رزه رگر بکریت. به نمونه: زمانی فه ره نسایی وشه ی (weekend) ی ئینگلیزی به فۆرمی (le weekend) قه رزکردوه و له گه ل ریزمانی زمانه که یدا گونجاندویه تی و نیشانه ی ره گه زی نیی خسته ته سه ر (swaan et al, 2004: 30). دیوکی دیکه ی کیشیه ی ئەم دو زاراوه یه ئەوه یه، که له بنه رته دا وشه که دا ئامرازی ناسراوی نییه، به لām له پیئاو وه رگیڤان و ده رکه وتنی ئامرازی کۆ (S) ی ئینگلیزی، بۆ وه رگیڤانه که زیادکراوه، چونکه له زمانی کوردیدا "کۆمه له ی ناو ناتوانیت به ئاسانی ئامرازی کۆ (ان) وه ربگریت، [...] هه ره (ناویک بۆی هه یه به یاریده ی ئامرازی (هکه) و ئامرازی ئاماژه و ئامرازی گه یه نه ر، نیشانه ی کۆ (ان) وه ربگریت"

(بابان، 2014: 59). گرێ (سامانه سروشتیهکان) و (په‌یوه‌ندییه‌ بازهرگانییه‌کان)، گرێ کران و که‌ره‌سته‌ی سینتاکسین، به‌لام ئەم دو گرێه‌ زاراو‌ه‌ی کارگێری و بازهرگانین و ده‌بێت سه‌ر به‌ ئاستی مۆرفۆلۆژییه‌وه‌ بن، ئەمه‌ش له‌به‌ر شوێنپێه‌ه‌لگرتنی قالدبه‌ ئینگلیزییه‌که‌ دروستبوه‌.

دروست: (سامانی سروشتی)، (په‌یوه‌ندیی بازهرگانی).

2-2-1-4: کۆکردنه‌وه‌ی ناو به‌ پێوانه‌ی زمانی ئینگلیزی:

هاوه‌لناوی ژماره‌ی بنجی له‌پێش (ناو) دا دێت، ناوه‌که‌ش ده‌بێت تاک بێت. "ژماره‌ی بنجی کاتی چه‌ندیتی ناویک راده‌گه‌یه‌نی، له‌پێش ناوه‌که‌وه‌ دێت. هه‌رچی ناوه‌که‌شه‌ له‌ شیوه‌ی تاکدا به‌ده‌رده‌که‌وه‌ی" ix (معروف، 1989: 99).

• پوداو: دو له‌ کامیراکانی تۆمارکردنی تیژپۆیی له‌نزیك پیره‌مه‌گرون ته‌قه‌یان لیکرا.

• باسنیوز: شه‌ش له‌ برینداره‌کان له‌ نه‌خۆشخانه‌ی ئیمیرجنسین.

• له‌م دو هه‌واله‌دا، ناوه‌کان به‌پێوانه‌ی قالدی ریزمانی ئینگلیزی، مۆرفیمی کویان خراوه‌ته‌سه‌ر؛ ئەوه‌ی رێگای بۆ ئەم باره‌ ریزمانیه‌ خۆشکردوه‌، ئامرازی (له‌ی پێش ناوه‌کانه‌، که‌ ئەویش قه‌رزوه‌رگێرانی ئامرازی (of): (Two of the cameras).

دروست: (دو کامیرا)، (شه‌ش برینداریان له‌).

2-2-2: قه‌رزوه‌رگێرانی ریزمانی له‌ (هاوه‌لناو) دا:

2-2-2-1: سه‌ره‌ورپزبونی هاوه‌لناوی چۆنیه‌تی:

له‌ زمانی کوردیدا هاوه‌لناوی چۆنیه‌تی (به‌ هه‌رسی پله‌یه‌وه‌) ده‌بێت به‌ دیارخه‌ری ناو، به‌م شیوه‌یه‌:

2-2-2-1-1: پله‌ی چه‌سپاو: دیارخه‌ری دوا‌ی سه‌ره‌یه‌ (modifier): (ناو + ی + هاوه‌لناوی پله‌ی چه‌سپاو).

هه‌ندیكجار له‌ زمانی نویسی هه‌واله‌کاندا ئەم سه‌ره‌ورپزبونه‌ ریزمانیه‌ کوردیه‌ پێشیلده‌کریت، هاوه‌لناوه‌که‌ به‌پێی قالدی ریزمانی ئینگلیزی: (Adjective + noun) ریزده‌کریت. به‌ نمونه‌:

• خه‌لک: خه‌لاتیکی گه‌وره‌ی ریزلێنان درایه‌ گه‌وره‌ وه‌به‌ره‌ینه‌ری کورد ئەحمه‌د ئیسماعیل.

• سپی میدیا: [...] به‌ به‌رچاوی گه‌وره‌ زله‌یژانه‌کانی وه‌ک روسیاو [...] بۆردومانی [...] ئەو ناوچه‌یه‌ ده‌کات.

• له‌م دو هه‌واله‌دا، گرێ (گه‌وره‌ وه‌به‌ره‌ینه‌ر) و (گه‌وره‌ زله‌یژکان) x، قه‌رزوه‌رگێرانی هه‌مان سه‌ره‌ورپزبونی گرێ (Great investor) و (The great powers) نن.

دروست: (وه‌به‌ره‌ینه‌ری گه‌وره‌)، (زله‌یژه‌ گه‌وره‌کان).

2-2-2-2-1: پله‌ی به‌راورد: ئەم هاوه‌لناوه‌ له‌ زمانی کوردیدا دیارخه‌ری پاشسه‌ره‌یه‌، که‌ بۆ به‌راوردی دو ناو

به‌کارده‌هێنریت، جیکه‌وته‌ی هاوه‌لناوه‌که‌ له‌ رسته‌دا به‌م شیوه‌یه‌یه‌:

ناو (بهراوردکراو) + له + ناو (پيښهراوردکراو) + هاوهلناوی پلهی بهراورد

ههنديکجار له نوسيني ههوالهکاندا ئەم قالبه ريزمانيه پيشيلدهکريټ و بهپتي قالبی سهرهوپريزبونی ريزمانی ئینگليزی کهرهستهکان ريزدهکريټ: **Noun (subject) + verb + comparative adjective + than + noun (object)**

- روداو: ئەو زانياريبانهی دینه لات، زۆر جياوازتره له پۆستی حيزبی.
- کوردستان 24: دهرفتهی خویندنی به خورایی ئیستا زۆر له بارتريه له سالانی رابردو.
- سپی میدیا: که زیاتر له ده ساله دهستی دهستی دهکات.
- **Is** له ههوالانه دا، له سهرهوپريزبونی هاوهلناوهکاندا، پهچاوی ريزمانی ئینگليزی کراوه. گريی ههوالی يه کهم، قهرزهوهرگيرانی قالبی (It is more different than party position)؛ ههوالی دوهم، قهرزهوهرگيرانی (Is much more favorable than in previous years)؛ گريی ههوالی سينيهميش ههوالی (It is more than ten years) ده.
- **دروست:** (زۆر له پۆستی حيزبی جياوازتره)، (زۆر له سالانی رابردو له بارتريه)، (ده سال زیاتره).
- **3-1-2-2-2: پلهی بالا:** هاوهلناوی (پلهی بالا) ديارخهري پيشهسهرهيه (Specifier)، له گهال ئەودا ههچ ديارخهريکی دیکه پلهی نابيت به ديارخهري پيشهسهرهيه هه مان ناو؛ چونکه ئەم هاوهلناوه پلهی که به رزی داخراوه و هه لگري نيشانهی [+لوتکه] يه، دو پلهش به دواي يه کدا بۆ يه ک ناو ناگونجین (مهروف، 2010: 59).
- **61.** * (ديارخهري پلهی + ديارخهري پلهی + ناو)

ههنديکجار له نوسيني ههوالدا، به چاولیکهري سهرهوپريزبونی ريزمانی ئینگليزی، دو هاوهلناوی پلهی دهکريټ به ديارخهري پيشهسهرهيه. وهک:

- شارپريس: له يه که ئەم مانگه شدا [...]. دوهم گه وهره ترين مانگرتنی گشتی [...] به رپوه چو.
- ئينئارتی: کوی داها تي سێ گرنگترين وهزارهت [...] ناگاته ١٪ داها تي گشتی حکومهت.
- **Is** له دو ههوالدا، گريی (دوهم گه وهره ترين مانگرتن) و (سێ گرنگترين وهزارهت)، قهرزهوهرگيرانی سهرهوپريزبونی (The second largest strike) و (The three most important ministries) ن.
- **دروست:** (دوهم مانگرتنی گه وهره، يان به سينتاکسی: دوهم مانگرتنی هه ره گه وهره)، (سێ وهزاره تي گرنگ، يان: سێ وهزاره تي هه ره گرنگ)

2-2-2-2: هاوهلناوی ناديار (Quantifier):

- به شيکی هاوهلناوه نادياره کان له زمانی کوردیدا، ديارخهري پيشهسهرهيه ناویکی تاکن^{xi}:
- (هاوهلناوی ناديار + ناوی تاک): (هه نديک/که ميک/زۆر/به شيک/بړيک/کومه ليک + کتيب).
- ئەم قالبه کوردیيه، تارادهيه که له نوسيني ههوالی مالپه رهکاندا فه رامۆشکراوه و ئەم قالبه جيی پي له قکردوه:
- **(Quantifier + of + noun(s)).**

✍️ xii زۆر له (many of) + ناویکی کۆ:

• پوداو: زۆر له پروژهکانیشمان که تهواو نهکراون [...].

✓ دروست: (زۆر پروژه شمان).

✍️ هه‌ندیک له (some of) + ناویکی کۆ:

• خه‌لک: ئەمڕۆ چوار شه‌ممه، هه‌ندیک له مالپه‌ره‌کانی هه‌وال زانیاری ئه‌وه‌یان ب‌لاوکرده‌وه که [...].

✓ دروست: (هه‌ندیک مالپه‌ری هه‌وال).

✍️ به‌شیک له (part of) + ناویکی کۆ^{xiii}:

• خه‌ندان: وه‌زیری خۆیندی ب‌الا [...] له‌گه‌ڵ سه‌رۆک و به‌شیک له خویندکارانی زانکۆی چه‌رمو کۆبه‌وه.

✓ دروست: (به‌شیک خویندکاری زانکۆی).

✍️ یه‌کیک له (One of) + ناویکی کۆ:

• خه‌لک: یه‌کیک له جوتیارانی خه‌لکی ناوچه‌که ده‌لیت [...].

✓ دروست: (جوتیاریکی خه‌لکی).

✍️ ژماره‌یه‌ک له (A number of) + ناویکی کۆ:

• باسنیوز: ژماره‌یه‌ک له گونده‌کانی کوردانی کاکه‌یی، له سنوری قه‌زای داقوق چۆلیان کردوه.

✓ دروست: (ژماره‌یه‌ک گوندی کوردانی).

Ⓒ ئەم قه‌لبه‌ی زمانی ئینگلیزی، ئامرازی له (of) و مۆرفیمی کۆ (s) ی تیکه‌لی قه‌لبی زمانی کوردی کردوه.

2-2-3: قه‌رزوه‌رگێرانی رێزمانی له (هاوه‌لکار)دا:

2-2-3: قه‌رزکردنی گری هاوه‌لکاری کاتی (ناوی کات):

له‌ زمانی کوردیدا هاوه‌لکاره‌ کاتییه‌کان، زۆربه‌یان کومه‌له‌یه‌کی داخراوی قه‌ره‌ه‌نگین و به‌بی که‌موکورتی ئه‌رکی سینتاکسی خویان جیه‌جیه‌که‌ن. ئه‌وه‌ سه‌یره، که قه‌لبی وه‌رگێرداوی گری هاوه‌لکاری کاتی له‌ زمانی ئینگلیزی و عه‌ره‌بی قه‌رزکراوه، به‌بی ئه‌وه‌ی بۆشاییه‌کی رێزمانی، واتایی، یان زاراوه‌یی له‌ زمانه‌که‌دا پرێکه‌نه‌وه. وه‌ک:

✍️ له‌ ئاینده‌یه‌کی نزیکدا (in the near future):

• باسنیوز: له‌ ئاینده‌یه‌کی نزیکدا پروژه‌ی رێگای ناوتاق له‌ ده‌ربه‌ندیخان ده‌ست پێ ده‌کات.

• خه‌ندان: له‌ ئاینده‌یه‌کی نزیکدا کارکردن له‌ رێگای دوساییدی دوکان-چوارقورنه‌ ده‌ستپێده‌کاته‌وه.

✓ دروست: (به‌مزوانه).

✍️ له‌ ماوه‌ی ساڵی رابردودا (during the past year):

• پوداو: له‌ ماوه‌ی ساڵی رابردو و ئەمسال ژماره‌یه‌ک که‌س باسیان له‌ ژه‌هرخواردکردنیان کردبو.

• خه‌لک: له‌ ماوه‌ی ساڵی رابردودا [...] نه‌توانابو سه‌رۆک کۆمار هه‌لبێژێردریت.

✓ دروست: (پار).

☞ دو پۆژی رابردودا/ئایندهدا (In the past/next two days)، شهوی رابردو (last night):

- خەندان: بپارە لە دو پۆژی ئایندهدا کۆنگرە [....] بەرپۆه بچیت.
- سپی میدیا: شهوی رابردو پۆژەهلاتی کوردستان گەرەترین خۆپیشاندا بەخۆوه بین.
- ✓ دروست: (دوسبە)، (دوینیشەو).

☞ پۆژی پیشو (اليوم السابق):

- کوردستان 24: [....] (1-2) پلە بە بەراورد بە تۆمارکراوەکانی پۆژی پیشو.
- ئین ئارتی: [....] پلەکانی گەرما نزیک دەبنەو لە تۆمارکراوی پۆژی پیشو.
- ✓ دروست: (دوینی).

☞ لە کاتەکانی شهودا (at night time(s):

- خەلک: لە کاتەکانی نیوهرۆ [....] دەگۆریت بۆ نیمچە هەور و لە کاتەکانی شهودا کاریگەری زیاتر ئەبیت.
- سپی میدیا: [....] بەلام لە کاتەکانی شهودا دەگۆریت بۆ هەوری تەواو.
- ✓ دروست: (لە نیوهرۆ)، (لە شهودا/شهویش)، (لە شهودا).

☞ ئەمە/ئەو لە کاتیکدا (that is while):

- شارپریس: ئەمەش لە کاتیکدا، [....] تیمی یەکیکی لە حکومەتی هەریم راگەیاندا.
- خەندان: ئەوێش لە کاتیکدا، جولانەوێ نەوێ نوێ [....] رایگەیاندا.
- ✓ دروست: (هەرچەندە)، (پیشتریش).

2-3-2-2: پۆنانی گریی هاوێلکاری چۆنیەتی بە چاویلکەری زمانی ئینگلیزی:

☞ بەشیوێ/بەشیوێزی (in a manner/in the form of):

یاسایەکی پۆنانی هاوێلکاری چۆنیەتی، یاسای (بە + ناو)، بەلام هەندیکجار لە نوسینی هەوالەکاندا، بە قالبی گریی هاوێلکاری چۆنیەتی زمانی ئینگلیزی پۆدەنریت:

in a manner/in the form of + noun

بەشیوێ/بەشیوێزی

+ ناو

- کوردستان 24: ژمارەیک هەلی دامەزراندن بەشیوێ گرییەست [....] رادەگەیینت.
- ئاویە [....] دەستپیکردنەوێ کارکردن لە پۆژەیک بەشیوێ قەرزێ درێخایەن.
- ☞ لەم دو هەوالەدا، وشە (بەشیوێ) قەرزەوەرگێرانی گریی (in the form of)، کە لە کوردیدا ئەم چەمکە بە پیشگری (بە) دەردەبەردیت.

٧ دروست: (به گريههست)، (به قهرزی دريژخايه ن).

☞ به شيوهيهكي/به شيوازيكي (ly):

له زمانى كوردیدا له نيوان هاوهلناو و هاوهلكاردا ههنديك وشهى هاوبهش هه ن، كه تهنيا له رسته دا به شهئاخاوتنه كه يان ده رده كه وي ت، وهك: (خيرا، جوان، باش، له سه رخو). ئەمانه به ئهركه سينتاكسييه كه يانه وه ده ناسرينه وه، چونكه له ههردو كاتيگوريدا يهك فۆرميان ههيه (مارف، 1998: 141). ههنديكجار له نوسيني ههواله كاندا، ئەم تاييه تهندييهى زمانى كوردى پيشيلدهكري ت و هاوهلكاره چۆنيه تاييه كانى زمانى كوردى، به شوينپي قالبى هاوهلكارى چۆنيه تايى زمانى ئينگليزى داده ريژرينه وه.

• پوداو: به رهه ميكي خومالى و كواليتي به رزه و به شيوهيهكي زانستيانه هه لگيراوه.

• خه لك: نرخى دۆلار [...] به شيوهيهكي كتوپر دابه زى به رامبه ر به دينارى عيراقى.

☞ له م دو ههواله دا، گريى هاوهلكارى (به شيوهيهكي زانستيانه) و (به شيوهيهكي كتوپر)، قهرزه وه رگيپرانيكي هه لهى هاوهلكارى (Scientifically) و (Suddenly) ن، وه رگيپر بيئاگا له تاييه تهنديى ريزمانى هاوهلناو و هاوهلكارى زمانى كوردى، پاشگري (ly) سهر هاوهلكاره كانى به وشهى (به شيوهيهكي) وه رگيپراوه، به بي ئه وهى پيويست و راست بيت.

٧ دروست: (زانستيانه)، (كتوپر).

2-2-4: قهرزه وه رگيپراني ريزمانى له (ئامراز دا):

ئامرازه كان واتايه كى سه ره به خويان نيه، ئه ركيان ئه وهيه: 1- دو رسته، يان به شه كانى رسته يهك به يه كه وه بيه ستنه وه. 2- وشه يهك بده نه پال كارى رسته كه. 3- پيگه ي وشه يهك له رسته دا دياربكه ن. (گيوى، 1352: 118) ئامرازه كانى زمانى كوردى به بي كي شه ئەم ئه ركانه (ئهركى واتايى و سينتاكسى) جي به جي ده كه ن، كه چى قهرزه وه رگيپراني ريزمانى ئەم كاتيگورييه شى گرتوه ته وه. به نمونه:

2-2-4-1: قهرزكردى ئامرازى په يوه ندى:

☞ وهكو/وهك (as):

• پوداو: ليستى ناوى ئه وانهى وهكو خاوه ن پيداويستى تاييه ت [...] تۆماركراون.

• ئينتارپتى: [...] كه ده يانه ويت وهك وانه بيژ كاربكه ن.

☞ له م دو ههواله دا، ئامرازى (وهكو/وهك)، قهرزه وه رگيپراني ئامرازى (as) ئينگليزيه؛ ئه ركى بنه رته يى ئەم ئامرازه ش به راوردىيه، به لام له م دو ههواله دا، واتاي (وادانان)ى خراوه ته پال، كه چه مكيكى واتايى ئامرازى (به يه) (به وانه: باپير، 2021: 212-216).

٧ دروست: (به).

هه مان جیکه و ته و واتای ناو هه واله کان، ئیمه به فۆرمی (دروست) مان داناون، ئامرازی بنه پته تی پیکهاته ی رسته کهن، چونکه سهر به ئاستی قول (Deep Structure) ن.

2-2-2: به کارهینانی قالبی ئامرازی لیکدهری رسته ی ئاویتته ی زمانی ئینگیزی:

ئامرازی لیکدهری (نهک ته نیا... به لکو...ش)، قهرزه وهرگیڕانی ریزمانی ئامرازی (not only... but also) رسته ی ئاویتته ی زمانی ئینگیزییه. ئەم قالبه له رێگای راگه یاندنه وه هاتوه ته ناو زمانی نویسنی کوردیییه وه (بروانه: Rasul, 2015: 110) وهک:

- ئاوینه: به لام نهک ته نهها گوئیان پێ نه دا به لکو سزای زیاتریشیان دا.
- ✓ دروست: (به لام نهک ههر گوئیان پێ نه دا، به لکو سزای زیاتریشیان دا).
- باسنیوز: ئەم پالاوگه یه [...] بۆته شوینیک بۆ دهسته به رکردنی هه لی کار نهک ته نیا له م ناوچه یه، به لکو له هه مو ناوچه کانی تری ههریمی کوردستانیش.
- ✓ دروست: (ئەم پالاوگه یه [...] بۆته شوینیک بۆ دهسته به رکردنی هه لی کار نهک ههر له م ناوچه یه، به لکو له هه مو ناوچه کانی تری ههریمی کوردستانیش).

2-2-5: قهرزه وهرگیڕانی ریزمانی له (کار) دا:

2-2-5-1: قهرزکردنی کار له زمانی (ئینگیزی، عهرهبی، فارسی):

دیاردهی قهرزه وهرگیڕانی ریزمانی له زمانی نویسنی هه والدا، به شه ئاخاوتنی کاریشی گرتوه ته وه. هه رچه نه ده پێشتر زمانی کوردی زۆر له بن بالادهستی زمانی عهرهبیدا بوه، له و جوگرافیا یه دا فێرکردن و به رپوه بردن و راگه یاندن به و زمانه بوه، که چی به ده گمه ن (کاری) له و زمانه دا قهرزکردوه (فه تاح، 2011: 146). گه لیکجار له زمانی نویسنی هه واله کاند، کاری زمانانی دیکه له بری کاری کوردی ده نوسرین. ئەو کاره بیانیانه ش، هینده شوینی خویان له پیکهاته ی رسته ی کوردیدا خوشکردوه، کاره کوردیییه کانیان له بیر خه لک برده ته وه، رهنگه زهحمه تیش بیت باوه ر به به کارهینه رانی زمانه که بهینیت، که ئەم کارانه قالبی ریزمانی زمانیکی دیکه ن. به نمونه:

☞ کاری بون/هه بون (Have):

- سپی میدیا: گه نه که ته مه نی (۳۲) ساله و ئاسه واری گولله ی له سه ر جهسته ی هه بوه.
- پودا و [...] هه لمه تیکی چر بۆ به عهره بکردنی ناوچه کوردستانییه کان هه بوه.
- خه لک: ره تی ده کاته وه ناوبرا و دو موچه ی هه بیت.
- ✓ دروست: (دیاربوه)، (کراوه)، (وه رگریت).
- ☞ به کارهینان (use):

- پوداو: ئەو گازوايلهی بۆ موهلیدهکان بهکاردههینریت مهترسیداره.
- ئیننارتی: لهو کاتهی پهیژهی بهکارهیناوه، کارهبا گرتویهتی.
- خه‌لک: رېگریکردن له فروشتن و بهکارهینانی جگهره‌ی ئەلیکترۆنی له خویندنگاکاندا.
- ✓ دروست: (له موهلیدهکان ده‌کریت)، (چوه‌ته سه‌ر په‌یژه)، (کیشانی).
- ✎ کارکردن له‌سه‌ر (to work on):
- خه‌ندان: دۆسییه‌که له‌لایه‌ن پۆلیسی توندوتیژی گهرمیان‌وهه کاری له‌سه‌ر ده‌کریت.
- پوداو: ستراتیژییه‌تی وه‌زاره‌تی خویندنی بالا ئەوه‌یه گرنگی زیاتر به خویندنی پیشه‌یی بده‌ن و کار له‌سه‌ر به‌ستنه‌وه‌ی خویندنی به‌بازاری کار ده‌که‌ن.
- ✓ دروست: (لێی ده‌کۆل‌دریته‌وه)، (خویندن به‌بازاری کاره‌وه به‌ستنه‌وه).
- ✎ دۆزینه‌وه (Find)^{xv}:
- شارپریس: [...] بۆ دۆزینه‌وه‌ی رېگه‌چاره‌یه‌کی یاسایی و ده‌ستوری.
- پوداو: [...] به‌رپرس نین له دۆزینه‌وه‌ی هه‌لی کار بۆ خویندکاران.
- ✓ دروست: (دانانی رېگه‌چاره‌یه‌کی)، (دابینکردن/په‌یداکردنی هه‌لی کار).
- ✎ چونه‌بواری جێبه‌جێکردن (come into effect-حیز تنفیذ):
- خه‌ندان: ئەو پرۆژه‌یه له‌سالی 2011ه‌وه چوه‌ته‌بواری جێبه‌جێکردنه‌وه و ده‌بو [...] ته‌واو بکریت..
- خه‌لک: لیژنه‌ی ئەمنی شارهدیی زه‌رايه‌ن ژماره‌یه‌ک بریاری ده‌رکرد [...] له‌پۆژی 10 ی 10 ی 2022 ده‌جێته‌بواری جێ به‌جێ کردنه‌وه.
- ✓ دروست: (له‌سالی 2011ه‌وه ده‌ست به‌م پرۆژه‌یه‌کراوه و...)، (جێبه‌جێده‌کرین).
- ✎ کاری بونیان نییه/ه‌یه (وجود داشتن):
- خه‌ندان: له‌ئێستاشدا هه‌چ کام له‌وه‌کارانه بونیان نه‌ماوه.
- شارپریس: له‌ناو تیمی حکومه‌ت هه‌چ کیشه‌یه‌ک یونی نییه.
- ✓ دروست: (نه‌ماون)، (نییه).
- ✎ گواسته‌وه‌ بۆ (نقل الی):
- ئیننارتی: [...] ده‌ست به‌جێ گواسته‌راوه‌ته‌وه بۆ نه‌خۆشخانه.
- پوداو: [...] له‌چه‌ند شاریکی جیا‌جیادا ده‌ستبه‌سه‌رکراون، گوازه‌راونه‌ته‌وه بۆ شاری ئەنقه‌ره.
- ✓ دروست: (گه‌یه‌نراوه‌ته)، (بردراونه‌ته/بردراون بۆ).
- ✎ هه‌ستان به‌ (قام ب):

- خه لك: ليزنه هاوبه شه كان ههستان به له ناوردنی باره كه و غه رame كردنی خاوه نه كه ی.
- سپی میدیا: خویندکارانی زانکۆی سلیمانی هه لدهستن به خویشاندان له بهر چهند داواکارییه کی گرنه.
- ✓ دروست: (باره كه یان له ناو برد و خاوه نه كه شیان غه رame كرد)، (له بهر چهند داواکارییه کی گرنه خویشاندان ده كن).

• ئەم کارانهی ئاماژەمان پێ کردون، له روانگهی زمانی سه رچاوه وه (Source Language) وه رگێرانیکی تهواو "Adequate" یان بۆ کراوه، به لām له زمانی ئامانج (Target Language) دا په سه ندکراو نین "Unacceptable"، چونکه نۆرمه کانی ئەو زمانه یان پێشیلکردون (Rasul, 2015:101).

6-2-2: قه رزه وه رگێرانی ریزمانی له (پسته دا):

ئهم دیاردهیه به چهند شیوهیه ک پۆلانی رسته شی گرتوه ته وه:

2-6-2-1: سه ره وه ریزبون (گواسته وه ی به رکاری ناپاسته وخۆ بۆ دوا ی کار):

رسته ی زمانی کوردی به شیوه ی (SOV) ریزده بیت و کار ده که ویتته کوتای رسته وه، به رکاریش له پێشیه وه ده هیت؛ ئەم قالبه چه سپاوه و ته نیا ئەو رستانه ناگریته وه که کاره کانیان جوله و ئاراسته کردنیان تێدایه، سه ره وه ریزبونی که رهسته کانیان (SVO) یه (مه حوی، 2000: 15). که رهسته به نه رتهیه کانی رسته به پێی یاسای تایبه تی سینتاکسییه وه لیکه درین، بۆئوه ی رسته یه ک به ره مه به یین، که له پوی ریزمانی و واتاییه وه دروستییت. گه لیکجار له زمانی نویسی هه والدا، که رهسته کانی رسته ی کوردی به قالبی پۆلانی رسته ی زمانی ئینگیزی و عه ره بی، ریزده کرین. هه رچه نده (مه مه د مه عروف) پێی وایه زمانی کوردی "که متر ریگه ده دات یاری به شوینی کار بکری له رسته دا" (فه تاح، 2011: 127)، به لām نمونه کانی به ردهستی ئیمه ئەوه ده رده خه ن، که تیکچونی سه ره وه ریزبونی که رهسته کانی رسته ی کوردی، به شیکی زۆری به هۆی جوله ی کاره وه یه، له کوتای رسته وه بۆ ناوه راست و سه ره تا. به نمونه:

• ئاوینه: ده شلیت، هه ست به شه راکه تی راسته قینه (ناکه ن) له گه ل پار تی.

✓ دروست: ده شلیت، له گه ل پار تی هه ست به شه راکه تی راسته قینه ناکه ن.

• ئینتار تی: (ده ستیان کردوه) به پرۆژه ی نۆژهن کردنه وه تونيله که.

✓ دروست: ده ستیان به نۆژهن کردنه وه ی تونيله که کردوه.

• کوردستان 24: لایه نه سیاسیه کانی عیراق (سه رکه وتونه بونه) له پیکه یانی حکومه تی نوی.

✓ دروست: لایه نه سیاسیه کانی عیراق له پیکه یانی حکومه تی نوی سه رکه وتونه بون.

2-6-2-2: قه رزکردنی قالبی (بکه رنادیاری) ی ریزمانی ئینگیزی:

له هه مو زمانیکدا (به تایبه ت زمانه ئه وه رپاییه کان)، رسته شیوه ی بکه رنادیاری هه یه؛ به لām به کاره یان و

دهرکهوتنی جیاوازه. به نمونه له پستهی (بکهرنادیاری ئینگلیزیدا، (بکهري پستهی (بکهردیار) بهزۆری لانداریت، بهلکو بهشیوهی بکهرنادیاری ئاماژهپیکراو دهچیتته کوتایی پستهکه و لهدوای ئامرازی (by) دا جیدهگریت (لنگرودی، 1382: 305، 306).

وهک: (The vase was broken by the child)، بهلام له زمانی کوردیدا پستهی بکهرنادیاری، (بکهريهکهی نادیاره، یان دهرخاریت، وهک: (گولدانهکه شکینراوه). تهنانهت "زۆربهی پاسپارده پوژنامهنوسییهکان جهخت له سهربهکار هینانی کاری کارا دیار دهکهن لهناو پستهدا" (عهلی، 2005: 91).

پستهی (بکهرنادیاری ئاماژهپیکراو) تایبهتمهندییهکی زمانی ئینگلیزییه، له نویسنی ئه و زمانه دا زۆر بهربلاوه، له ریگای وهرگیرانیشه وه هاتوته ناو زمانی کوردییه وه. ئیستا له نویسنی ههوالهکاندا به چاولیکهیری زمانی ئینگلیزی، پسته دهخریتته باری بکهرنادیارییه وه. به نمونه:

• باسنیوز: ناوچهی هورنیی بالهکایهتی جاریکی دیکه له لایه ن سوپای پاسدارانی کوماری ئیسلامی ئیرانه وه بهتوندی توپباران کرا.

✓ دروست: سوپای پاسدارانی کوماری ئیسلامی ئیران جاریکی دیکه بهتوندی ناوچهی هورنیی بالهکایهتی توپباران کرد.

• ئاوینه: سکالاکهیان له لایه ن لیژنه ی بالای کونگره وه به لاپیدا براوه.

✓ دروست: لیژنه ی بالای کونگره سکالاکهیانی به لاپیدا بردوه.

• سپی میدیا: چهند جاریک له لایه ن هیزه عیراقیهکان و هه ندیک لایه نی شیعی، داوامان لیکراوه به شداری حکومه تی نو ی عیراق بکهین.

✓ دروست: چهند جاریک هیزه عیراقیهکان و هه ندیک لایه نی شیعی، داویان لی کردوین به شداری حکومه تی نو ی عیراق بکهین.

© پسته ی زمانی کوردی، مه یلی له پیکهاته ی بکهردیارییه، ئه گهر ریگرییه کی واتایی له بهردهمدا نه بیته.

2-2-3: شکاندنه وهی گریی ناوی به چاولیکهیری زمانی عه ره بی:

دیاردیهی گۆرینی شوینی دیارخراو (مضاف) و دیاخهر (مضاف الیه)یه، که تییدا گریی ناوی فراوانکراو دهشکینریته وه و دیارخهری پاشسه ره دهکریت به سه رتۆپی پسته، واته دههینریته پیش بکه ر یان نیهادی پسته (لوتکه سازی). (کاروان عومه ر قادر) به پسته ی (باسمه ند) ناوی ئه م باره ریژمانییه ی برده، که "به نیشانه یه کی سینتاکسی گواستنه وه داده نریت و زیاتر دروسته ی پیشخستنی سینتاکسی دهگریته وه به شیوه یه کی سه رپشکییانه، که خوی له به سه رتۆپکردنی (هینانه پیشه وهی) که رهسته یه ک یان ئاماژه پیدراویکدا دهبینیته وه" (قادر، 2008: 68). (محهمه د مه عروف) پیی وایه ئه و پستانه له پسته یه کی (بنه رته) تر و

(په سهند) ترهوه هاتون، يان بههوى ياساى گواستنهوه فوړميان گوراوه (فهتاج، 2010: 339، 340). به نمونه:

• شارپرييس: بهوهويه وهش دهيان گوند پوش و پاوهن سوتاوه.

✓ دروست: بهوهويه شهوه پوش و پاوانى دهيان گوند سوتاوه

• خهندان: دكتور كازم، دوخى تهندروستى خراپه.

✓ دروست: دوخى تهندروستى دكتور كازم خراپه.

• ئەم دیاردیه هه مو کات ناپه سهند نییه، چونکه له زمانى ئاخوتن و شیعردا زور باوه، بهلام دهبيت له زمانى نوسیندا فوړمى بنه پتهی رسته که بنوسریت، له وهرگێرانیشتا پارێز له قالبى جیگورپینى (مضاف و مضاف الیه) زمانى عهره بى بکریت.

خشتهى ژماره (2): پوختهى قهرزوهه رگێرانی رێزمانى له کاتیگورییهکان و رسته دا.

ژ.	قهرزوهه رگێرانی رێزمانى	شێوهى رودانیان
1	ناو	1- سه رهو پریزبونی گری ناوی.
		2- نه گواستنه وهى مۆرفیمی ناسراوی (هکان)، به چاولیکه ریی زمانى فارسى و ئینگلیزى.
		3- زاراوه سازى به پێوانه ی زمانى ئینگلیزى.
		4- کۆکردنه وهى ناو به پێوانه ی زمانى ئینگلیزى.
2	هاوه ئناو	1-1: پله ی چه سپاو
		1-2: پله ی به راورد
		1-3: پله ی بالا
3	هاوه ئکار	1- سه رهو پریزبونی هاوه ئناو چۆنیه تی:
		2- هاوه ئناو نادیار (Quantifier).
		1- قهرزکردنى گری هاوه ئکار کاتى.
3	هاوه ئکار	2- رۆنانى گری هاوه ئکار چۆنیه تی به چاولیکه ریی زمانى ئینگلیزى.

4	ئامراز	1- قەرزکردنی ئامرازی پەيوەندى.
		2- بەکارهێنانى قالبى ئامرازی ليکدهرى پستهى ئاویتەى زمانى ئینگلیزى.
5	کار	1- قەرزکردنی کار لە زمانى (ئینگلیزى، عەرەبى، فارسى).
		1- سەرەوپزبونى کەرەستەکان (گواستنه‌وهى بەرکاری ناپاسته‌وخۆ بۆ دواى کار).
6	پسته	2- قەرزکردنی قالبى بکەرنا دیاریی پزماى ئینگلیزى.
		3- شکاندنه‌وهى گریى ناویى بەچاولیکه‌ریی زمانى عەرەبى.

ئەنجامه‌کان:

- 1- قەرەوه‌هرگێرانی پزماى، زمانى نوسینی هه‌والی مالپه‌ره کوردیه‌یه‌کانى گرتوه‌ته‌وه. هه‌مو مالپه‌ر و ژانه‌ره‌کانى هه‌وال، که نمونه‌ی ئەم توێژینه‌وه‌یه‌ن، دوچاری ئەم دیاردیه‌یه بونه‌ته‌وه.
- 2- قەرزه‌وه‌هرگێرانه پزماىیه‌کان، جگه‌ له کاتیگۆری "جیناو"، ئەوا له کاتیگۆری (ناو، هاوه‌لناو، هاوه‌لکار، ئامراز، کار) و (پسته‌)دا، به‌چهند جوړیک پویانداوه، که ئەمانه‌ن:
 - ناو: 1- سەرەوپزبونى گریى ناویى. 2- نه‌گواستنه‌وهى مۆرفیمی ناسراویى (ه‌کان). 3- زاراه‌وسازی به‌پێوانه‌ی زمانى ئینگلیزى. 4- کوک‌ردنه‌وهى ناو به‌پێوانه‌ی زمانى ئینگلیزى.
 - هاوه‌لناو: 1- سەرەوپزبونى هاوه‌لناوی چۆنیه‌تى: (پله‌ی چه‌سپاو، پله‌ی به‌راورد، پله‌ی بالا.
 - 2- هاوه‌لناوی نادیار.
 - هاوه‌لکار: 1- قەرزکردنی گریى هاوه‌لکاری کاتى. 2- پۆنانى گریى هاوه‌لکاری چۆنیه‌تى به‌چاولیکه‌ریی زمانى ئینگلیزى.
 - ئامراز: 1- قەرزکردنی ئامرازی پەيوەندى. 2- بەکارهێنانى قالبى ئامرازی ليکدهرى پستهى ئاویتەى زمانى ئینگلیزى.
 - کار: 1- قەرزکردنی کار لە زمانى (ئینگلیزى، عەرەبى، فارسى).
 - پسته: 1- پزبونى کەرەستەکان. 2- وه‌رگرتنى قالبى بکەرنا دیاریى. 3- شکاندنه‌وهى گریى ناویى.

- 3- پزیه‌ی پودانى ئەم دیاردیه‌یه له کاتیگۆرییه‌کاندا پون نییه، چونکه زۆرجار هه‌واله‌کان به‌هه‌مان دا‌ر‌ش‌تنى سه‌رچاوه‌که‌وه، له‌چهند مالپه‌ریکدا بلاوکراونه‌ته‌وه، که ئەمه‌ پیمان ده‌لیت پیناژوی

(پیداچونه وهی زمانی) ی لهو مالپه پانه دا بایه خی پی نادریت؛ هر ئه مهش ری لی گرتین به ئامار ئه نجامی کیشه ی تویتینه وه که مان بخهینه پو.

4- قالبی قه رزه وه رگیزانه ریزمانیه کان زیادتر سهر به کاتیگوری "ناو" و "هاوه لئاو" و "پسته" ن، دیارترین جۆری قه رزه وه رگیزانیش "سهره ورپزبونی که رهسته کان" ه، که له سی کاتیگوریدا پرویداوه. (ههروهک له خالی دوه می ئه نجامه کان خراونه ته پو).

5- زۆربه ی قالبه ریزمانیه کانی داتای تویتینه وه که مان له زمانی ئینگلیزییه وه قه رزکراون، په نگه ئه مه به ئامازه یه ک بشیت، که ئیستا کاریگه ری زمانی ئینگلیزی له سهر زمانی کوردی، له کاریگه ری زمانی (عه ره بی و فارسی) زیادتره.

Grammatical Loan Translation in the Newswriting Language of Kurdish Websites

Sherwan Husen Hamad¹ - Dadyar Azad Mahroof²

¹Kurdish Department, College of Basic Education, University of Raparin, Rania, Kurdistan Region, Iraq.

²Kurdish Department, College of Art, University of Soran, Soran, Kurdistan Region, Iraq.

Abstract

This paper investigated a critical feature of language contact phenomenon which is “grammatical loan translation”. In grammatical loan translation, the receptor language transfers a linguistic component whether it is morphology or syntax from the source language as simultaneously as the word order typology and grammatical features of that language. In other words, grammatical loan translation is interference of the grammatical rules and features of the source language to the receptor language, thus resulting in an unnatural change in the grammar of that language. Scholars in the field of language contact consider that grammatical loan translation is the resultant of the bilingual phenomenon. Additionally, they believe that grammatical pattern translation rarely occurs without the existence of bilingual phenomenon in society. However, it is obvious that there is no bilingual phenomenon in Kurdistan Region as the Kurdish is the main language of education, media and governance, but many foreign (non-Kurdish) grammatical patterns came into the Kurdish language, especially into the language of news writing. This phenomenon reflected in all the categories of the language, and sentences.

Grammatical loan translation has critical effect on language as it has been called language poison by researchers as well as language passive and language death by some others. Therefore, if language planning is not taken into consideration for this linguistic phenomenon, it can change the grammatical feature and gender of a language since the basic system of a language is preserved via grammar.

Keywords: Language Contact, Linguistic Borrowing, Grammatical Loan Translation, Language Planning, Written Language.

سەرچاوهكان:

- ئەيفەس، شوان ئادەم. عەبدوللا، مەهاباد كامەل (2021) كاريگەرييهكانى بەكارهينانى زمانى راگەيانندن لەسەر بينەرانى بەرنامە كۆميدىيەكانى تەلەفزيۆنە كوردىيەكان. 8 (1)، 144-186.
- بابان، شيركو (2014) بەرەو پيژمانى ئاوەلناو. چاپى يەكەم، وەزارەتى پۆشنبيرى و لاوان، چاپخانەى منارە، هەولير.
- باپير، دلاوهر شوكرى (2021) شيكردەنەوى تۆپى واتايى ئامرازە بەندەكانى زمانى كوردى لە پوانگەى واتاسازيى زانينىيەو. چاپى يەكەم، كۆمەلگای فەرەهنگى ئەحمەدى خانى، سۆران.
- حەسەنپور، ئەمير (2015) سەدەيىك خەبات لە پيژناوى زمانى كورديدا. لە بلاوكراوكانى بنكەى ژين، سليمانى.
- رەحيمى، كامران (1387) بنەماكانى وشەسازى و وشەپۆنان لە زمانى كورديدا. ويراشتهى دەيەم، گوتار، مجمع علمى زبان كردى، سقز.
- رەسول، عەبدوللا حوسين (2015) چەند باسيكى وردى زمانەوانى كوردى. بەرگى يەكەم، چاپخانەى هيقي، هەولير.
- سديق، فاروق عومەر (2013) جيتپەنجەى فريزى بەليكسيكو لە پەرەسەندنى فەرەهنگى كورديدا. گۆفارى زانكۆى سليمانى، (43)، بەشى (B)، 117-142.
- سورخى، رەحيم (2017)، ئايدىلۆژيى زمانى دەولەتەكان و تيروانىنى ئاخيوهرانى كورد بۆ زمانەكەيان. مالىپەرى پينوس. <http://www.penus.krd/index.php/ckb/2018-04-02-19-11-33/item/384-2018-09-02-18-56-38>
- عەبدولرەحمان، باخان سەرەد. سەعيد، مەجيد سەعيد (2019) ژەهرى زمانى و كاريگەريى لەسەر ئاسايشى نەتەوهيى. گۆفارى زانكۆى گەرميان، 6 (3)، 109-121.
- عەبدولغەنى، سۆزان سەعدوللا (2019) وەرگرتن و بەكارهينانى زاراو لە ئاخوتن و نوسيندا. ماستەرنامە، زانكۆى سليمانى.
- عەلى، ئازاد رەمەزان (2005) بنەما زمانىيەكانى دارشتنى هەوال لە پۆژنامە كوردىيەكاندا لە نيوان سالانى (1991-2000). نامەى دكتورا، زانكۆى سەلاحەدين، هەولير.
- فەتاح، محەمەد مەعروف (2010) ليكۆلنەو زمانەوانىيەكان، كۆكردنەو و ئامادەكردن: شيروان حسين خوشناو- شيروان ميرزا قادر، چاپى يەكەم، چاپخانەى پۆژەهلات، هەولير.
- فەتاح، محەمەد مەعروف (2011) زمانەوانى. چاپى سينيەم، چاپخانەى حاجى هاشم، هەولير.
- قادر، كاروان عومەر (2008) پستەى باسەند لە زمانى كورديدا، مەلەبەندى كوردولۆجى، سليمانى.
- مارف، ئەوپرەحمانى حاجى (1998) پيژمانى كوردى، وشەسازى، بەشى چوارەم: ژمارە و ئاوەلكردار، دەزگای پۆشنبيرى و بلاوكردنەوى كوردى، بەغدا.
- معروف، عەبدولرحمان حاجى (1989) ژمارە وەك بەشيكي سەربەخوى ئاخوتن و جورەكانى ژمارە لە زمانى كوردىدا. گۆفارى پۆشنبيرى نو، 124، 96-115.
- مەحوى، محەمەدى (2000) زمان و زمانەوانى لە پۆژنامەگەريتييدا. گۆفارى زانكۆى سليمانى، 1، 1-25.
- مەعروف، عەبدولجەبار مستەفا (2010) دروستەى فريز لە زمانى كورديدا، چاپى يەكەم، كوردولۆجى، سليمانى.
- وافى، عەلى عەبدولواحيد (2007) زانستى زمان. وەرگيرانى: ئيبراهيم عەزىز ئيبراهيم، چاپى يەكەم، چاپخانەى پۆشنبيرى، هەولير.

طباطبایی، علاءالدین. (1387). گرده برداری در واژه سازی. نامه فرهنگستان، 10(3 (پیاپی 39)، 188-196.

طریقه‌دار، ابوالفضل (1396) انواع ویرایش. ویرایش دوم، چاپ ششم، موسسه بوستان کتاب، مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم.

گیوی، حسن احمدی (1352) ادب و نگارش. انتشارات مدرسه عالی بازرگانی، تهران.

لنگرودی، سید جلیل شاهری (1382) مجموعه کامل اصول و قواعد ویرایش. نوبت انتشار: چاپ اول، ناشر: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران جنوب.

نیکوبخت، ناصر (1398) مبانی درست نویسی زبان فارسی معیار. چاپ هفتم، نشر چشمه. مجلات. تهران.

هرمز میلانیان (1399) درست و غلط در زبان از دیدگاه زبان شناسی. به کوشش: فرهاد قربانزاده، ویراست دوم، از نشر کتاب بهار، تهران.

- Aikhenvald, Y. and Dixon R. (2007) *Grammars in Contact a Cross-Linguistic Typology*. Oxford University Press, Oxford.
- Albakry, M. (2007). Usage Prescriptive Rules in Newspaper Language. *Southern Journal of Linguistics*, 31.2. 28-56.
- Amenorvi, Cosmas R. (2019) Languages in Contact and Interference: A Case of Reference Among Some Coordinate Bilinguals. *JHSSS* 1(6), 1-12.
- Bloomfield, L. (1933) *Language*. New York, Holt.
- Capuz, Juan G. (1997) Towards A Typological Classification of Linguistic Borrowing. *Revista Alicantina De Estudios Ingleses* 10, 81-94.
- Crystal, David (1992) *An Encyclopedic Dictionary of Language and Languages*. Blackwell.
- Hynninen, Niina (2016) *Language Regulation in English as A Lingua Franca*. De Gruyter Mouton.
- Johnson, David Cassels (2013) *Language Policy*, Macmillan, New York, Palgrave.
- Llamas, Carmen and Stockwell Peter, (2020) *An Introduction to Applied Linguistics*. Schmitt and Rodgers (Ed), 3rd Edition, Routledge, London And New York, 146-164.
- Merilainen Et Al., (2016) *Loan Translations as A Language Contact Phenomenon*. University of Eastern Finland, 104-124.
- Rasul, Sabir Hasan (2015) *Procedures and Strategies in English-Kurdish Translation of Written Media Discourse*. The University of Leeds.
- Richards, Jack C. And Schmidt, Richard (2010) *Longman Dictionary of Language Teaching & Applied Linguistics*. 4th Edition, Routledge.
- Sabir, Paiman Hama Salih (2016) Borrowing, The Outcome of Language Contact Contact. (المجلة جامعة) 464-456، (العدد 1)، (المجلد 2)، (التنمية البشرية، العدد 1)، (1)، 464-456.
- Sakel, J. (2010) Grammatical Borrowing from Spanish/Portuguese in Some Native Languages of Latin America. *Language Typology and Universals*, De Gruyter, Vol (63), Issue (1), 65-78.
- Swaan, Joan Et Al, (2004) *A Dictionary of Sociolinguistics*. Edinburgh University Press, Edinburgh.

<https://nrttv.com/> نین نارتی:

<https://www.basnews.com/so/> باسنیوز:

<https://xelk.org/> خەلک:

خەندان: <https://www.xendan.org/>

روداو: <https://www.rudaw.net/>

سپی میدیا: <https://www.speemedia.com/>

شارپریس: <https://www.sharpress.net/default.aspx>

کوردستان24: <https://www.kurdistan24.net/ckb>

ئاوێنه: <https://www.awene.com/>

سیمیلەر ویب: similarweb.com

ویکیپیدیا: www.wikipedia.org

پەراوێزەکان:

- ⁱ ذوالفقاری، 1387: 175؛ لنگرودی، 1382: 368.
- ⁱⁱ محەممەدی مەحوی، مۆرفۆلۆژی و بەیەکەداچونی پیکهاتهکان، 2010: 151-152.
- ⁱⁱⁱ رەحیمی، 1388: 29.
- ^{iv} ئەحمەد بەحری، گوڤاری مەهاباد، ژمارە (188)، 1395، ل: 11. هەروەها: زانیار قادرزاده، گوڤاری پامان، ژمارە (282/281)، 2021، ل: 113.
- ^v سیمیلەر ویب (Similerweb)، مالمپەرێکە بۆ پێوانی ژمارەیی سەردانکەرانی مالمپەرێکان و زانیاریان لەبارەیانەوه.
- ^{vi} ئەم هیمایە (●) ئاماژە بە نمونەی ئەو هەوالە دەکات، کە قەرزەوهەرگیرانه ریزمانییەکی تێدا.
- ^{vii} ئەم هیمایە (⦿) ئاماژە بە شیکردنەوهی قەرزەوهەرگیرانه ریزمانییەکی دەکات.
- ^{viii} ئەم هیمایە (√) ئاماژە بە راستکردنەوهی قەرزەوهەرگیرانه دەکات.
- ^{ix} "ئەو ناوانە ئەندازەیی کاتیان تێدا، وەک (ساعات، رۆژ، شەو، مانگ، ساڵ...)، کاتی لەگەڵ ژمارەیی بنجیدا بەکار دینرێن، دەتوانن قالبی کۆ وەرگیرێن. وەک: دو شەوان (دو شەو)، حەوت سالان (حەوت ساڵ)" (عبدالرحمن، 1989: 111): بەلام (شیرکۆ بابان) پێی وایە لەم بارەدا ئەرکی ئامرازی کۆ (ان) گۆراوه و هاوئەکاری کاتی پۆناوه (بابان، 2014: 53).
- ^x تەنیا ئەو هاوئەلناوه چۆنیەتی پله چەسپاوانە لەپیش ناودا دەهێن، کە لەگەڵ ناوئەکا و شەیهکی لێکدراو (گریی قایمکراو)یان پیکهتیاوه. وەک: (کۆنەپەرۆ، گەورەمال، بەرزەولاخ).
- ^{xi} هەندیک هاوئەلناوی نادیار دەبن بە دیارخەیی پێشسەرەیی ناویکی کۆی ژمێردراو. وەک: (زۆربەیی/گشت/سەرجهەم + قوتابییان).
- ^{xii} ئەم هیمایە (⦿) ئاماژە بە قالبی قەرزەوهەرگیرانه ریزمانییەکی دەکات.
- ^{xiii} ئەگەر هاوئەلناوی "بەشیک"، ئامرازی (ی) لەدوا هات، ئەوا ئەو ناوه ژمێردراوهی لەدوا ئامرازهکە دەهێت، دەبێت (کۆ) بێت.
- ^{xiv} دەبێت ئەم بۆچونە لە ئەلۆمۆرفەکان: (وەک-وەکو، تا-هەتا) و، ئامرازه هاواتاکانی زارەکانی زمانیک: (کە-کو، بەوینە-وهکو) جیا بکریتهوه.
- ^{xv} بۆ زانیاری زیاتر بپروانه (Rasul, 2015: 101).